Kalevalaisten Naisten Liiton kulttuurilehti 4/2019

PIRTA

irtonumero 7,50 €

Marita Liulia ja maaginen Mysterium

Vuoden 2019 Larin Paraske -palkinto Minna Kettuselle

Joulutontusta ekotonttuun

SISÄLTÖ 4/19

❖ Ajankohtaista

8 Larin Paraske -palkinto kirjailija Minna Kettuselle
38 Vuoden 2020 teema / *Laura Seesmeri*

❖ Artikkelit

4 Maaginen Mysterium / *Petra Nikkinen*
10 Käsipäivää kätkijän kanssa / *Satu Laatikainen*
12 Tarinankertoja Tellu Turkka / *Amanda Kauranne*
18 Joulutontusta ekotonttuun / *Heikki Saure*
22 Ottoiten olokee hyvä! / *Tarja Kupiainen*
31 Raidallisen puvun historiaa / *Sanna Eldén-Pehrsson*

❖ Kolumni

9 Pienen tilan ihme / *Vilja-Tuulia Huotarinen*
25 Džoor tšimbata, artosta ta kulttuuresta - Voimaa kielestä, taiteesta ja kulttuurista / *Risto Blomster*

❖ Palstat

3 Pääkirjoitus / *Sirkka-Liisa Mettomäki*
16 Koru kertoo tarinan / Rautakautinen korulöytö Sallasta / *Sami Raninen*
17 Hetki runolle / *Tiina Poutanen*
21 Menovinkit
26 Kielestä kiinni / Pieni sana ihmisten välistä yhteyttä luomassa / *Heidi Vepsäläinen*
32 Puku pykälässä / Muinaispuvut yhdistävät esiäiteihin tuhannen vuoden takaa / *Karoliina Randelin*
28 Arviot

PIRTA

Kalevalaisten Naisten Liiton kulttuurilehti

Ilmestyy 11.12., 58. vuosikerta, numero 4.
Pirta ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Kannen kuva Arto Forsblom

TOIMITUS

Päätoimittaja
Sirkka-Liisa Mettomäki,
puh. 040 580 4964,
sirkka-liisa.mettomaki@finlit.fi

Toimitussihteeri
Petra Nikkinen, puh. 040 521 7772,
nikkinenpetra@gmail.com

Pirran toimitusneuvosto
Satu Laatikainen, Merja Leppälahti,
Karoliina Randelin, Tuula Rikala,
Laura Seesmeri

Graafinen suunnittelu
PPD Studio / Minna Asuja
Painopaikka Painotalo Plus Digital Oy

Pirran tilausmaksu 30 euroa / vsk.
Nordea Helsingin Yrityspankki
FI90 2142 1800 0097 33

Pirta 1/2020 ilmestyy 6.2.2020.
Aineiston tulee olla toimituksessa
16.12.2019 mennessä.

Osoitteenmuutokset oman yhdistyksen kautta.

KALEVALAISTEN NAISTEN LIITTO

Neljäs linja 24, 00530 Helsinki
www.kalevalaistennaistenliitto.fi

Puheenjohtaja Dosentti Ildikó Lehtinen,
ildikolehtinen@gmail.com

Toiminnanjohtaja Sirpa Huttunen,
puh. 050 520 1314
sirpa.huttunen@kalevalaistennaistenliitto.fi

Toimistosihteeri Leena Asp-Rinne,
puh. 050 412 2021
leena.asp-rinne@kalevalaistennaistenliitto.fi

#kalevalaisetnaiset www.kultti.net

VASTUULLISTA JOURNALISMIA

YMPÄRISTÖMERKKI MILJÖMÄRKT 4041 0089 Painotuote

PEFC

ISSN 0783-0424

PÄÄKIRJOITUS

Gary Womell, SKS

Kalevalaa – mieluummin elävänä

OSALLISTUIN syyskuun loppupuolella maailman ensimmäiseen *Kalevala elävänä tai kuolleena* -festivaaliin. Tapahtuman pääideoijat ovat muusikko Tuomari Nurmio ja ohjaaja & kirjailija Juha Hurme. Lisäksi sain kuulla muun muassa Pekko Käppiä ja Ismo Alankoa. Hieno ilta, joka herätti monenlaisia ajatuksia. Edellisestä Tavastian illastani ehtikin kulua 30 vuotta ja rapiat.

Olen lähes koko työurani ollut enemmän tai vähemmän tekemisissä Kalevalan kanssa. Muistan kuinka Kalevalan 150-vuotisjuhlavuotta 1985 valmisteltaessa toimittaja kysyi juhlavuoden pääsihteeriltä professori Pekka Laaksoselta: ”Mitä, Kalevalan juhlavuosi! Emmekö ole jo saaneet tarpeeksi Kalevalan pakkopullaa, mitä uutta voisi vielä olla tarjolla?” Pekan vastaus oli minusta loistava: ”Kun on hyvin treenannut, niin kyllä jaksaa ja keksii.”

Luulen, ehkä vähän omahyväisesti mutta kuitenkin, että olin Tavastian keikalla yksi treenatuimmista. On uskomattoman upeaa, mitä kaikkea Kalevalasta saadaan yhä uudelleen ja uudelleen irti. Tuntuu, että jokainen aikakausi tuo uusia tuulia Kalevalan tulkintoihin, ja se on minusta ehdottoman kannatettava asia.

Miten Kalevalaa sitten pitäisi tulkita ja hyödyntää? Osa kannattaa perinteisempiä vaihtoehtoja, osa innostuu uudesta ja ehkä kyseenalaistavastakin – ja hyvä niin. Kuunnellessani Ismo Alangon ja bändin suorastaan maagista esitystä mieleeni tuli, että olisin varmasti ollut samanlaisten tuntemusten vallassa kuunnellessani taitavaa tietäjää, itkijää tai loitsijaa entisajan savupirtissä tai erätulilla. Kylmänväreet vilistävät vieläkin, kun esitystä muistelen.

Pitäkäämme me kalevalaiset naiset Kalevala elävänä! Ei museoida eeposta kirjakaapin ylähyllylle, vaan iloitkaamme tämän päivän tekijöiden uusista, ehkä kokeellisistakin tulkinnoista. – Kumarrus Tuomari Nurmiolle ja Juha Hurmeelle, Tavastia oli tupaten täynnä ja ihmiset innoissaan.

Kuluva vuosi on ollut kiireinen niin kuin ne tuppaavat aina olemaan, mutta toivon, että suurimmalle osalle meistä jää päällimmäiseksi tunne, että ihan hyvä kuitenkin. Monenlaista mielenkiintoista on luvassa ensi vuonnakin, kun menemme metsään ja juhlimme muun muassa 150-vuotiaita veljeksiä.

Kiitos teille tästä vuodesta, joulurauhaa ja kaikkea hyvää ensi vuoteen!

Sirkka-Liisa Mettomäki
päätoimittaja

Jk. Vanhin säilynyt Suomessa lähetetty joulukortti on vuodelta 1871. Ensimmäinen yleishyödyllinen joulumerkki taas julkaistiin maassamme keuhkotautisten hyväksi 1912.

Maaginen Mysterium

Lapsuuden pitkät sairaalajaksot, vahva tahto ja rakkaus uuden luomiseen ovat ohjanneet taiteilija Marita Liulian polulle, jossa ei loppua näy. Yksi Suomen kansainvälisesti tunnetuimmista taiteilijoista esittelee tänä vuonna kantaaottavan Mysterium-näyttelykokonaisuuden.

Teksti **Petra Nikkinen,** kuvat **Marita Liulia**

Taiteilija Marita Liulian vuotta 2019 on leimannut Mysterium. Kuuden elementin maailmankuvalle muodostunut näyttelykokonaisuus on ollut esillä tänä vuonna Laukon Kartanossa, Didrichsenin taidemuseossa ja Vaasassa Kuntsin modernin taiteen museossa. Teokset hehkuvat väkevää voimaa ja metallivärit, erityisesti kulta, hohtavat useissa rosoisen pinnan maalauksissa. Merkillepantavaa on myös, että teokset ovat suurikokoisia. Yhdessä näyttelykokonaisuudessa voi olla jopa sata teosta. Liulia ei taida tehdä mitään pienesti touhuten, vaan purkaa visionsa ekspressiivisiin ja puhutteleviin teoksiin.

"... Omassa maailmassani on toistaiseksi kuusi elementtiä: vesi, tuli, maa, ilma, metalli ja puu. Minulla ne ovat nimenomaan tässä järjestyksessä ja ne kaikki liittyvät olennaisesti sekä tähänastiseen elämääni että taiteeseeni."

Kolmeen näyttelyyn jakautunut Mysterium syntyi Liulian tuotteliaista viime vuosista, jolloin hän on maalannut toistasataa teosta. Jokainen kolmella paikkakunnalla oleva näyttely on sisällöltään itsenäinen. Viime aikoina erityisesti maalauksiin keskittyneen Liulian uusimmissa teoksissa on vahvasti esillä luonto sen kaikessa karuudessaan ja koskettavuudessaan. Luonnon läsnäolo on ollut aina tärkeää Liulialle.

– Ilmastonmuutos ja sen aiheuttamat katastrofit ovat olleet taiteessani keskeinen aihe viime aikoina. Työt eivät ole yhtään yksiselitteisiä – ne ovat abstrakteja maisemia, joita jokainen voi tulkita omalla tavallaan. Yhteistä on kuitenkin se, että luonto on aina mukana.

Liulia toteaa, että hänen taiteessaan näkyy aina kauneus ja kauheus.

– Teoksistani sanotaan, että niissä on suuri kauneus. Olen kauneuden tekijä ja näen kauneutta kaikkialla. Kauneus ja kauheus ovat lähellä toisiaan, mutta kauneus voittaa aina.

Vuorovaikutuksessa maailman kanssa

Ennen Mysterium-näyttelykokonaisuutta vuosi 2019 käynnistyi Japanista, jossa Marita Liulia maalasi kahden viikon ajan katkeamattoman yleisönäyttelyvirran edessä Spiral Wacoal Art Centerissä Tokiossa. Näyttelytilaan rakennettiin 16-metrinen ja kahdeksankulmainen paviljonki, jonka maalauspohjat Liulia toteutti Suomessa aidolla mustalla laavalla ja maalasi sen jälkeen Tokion näyttelytilassa kankaiden pinnalle pistetekniikalla kahden viikon ajan.

– Yleisö saattoi seurata maalaamistani pitkään. Monet tulivat päivän tai kahden päivän päästä uudestaan katsomaan työn edistymistä. Joillekin annoin siveltimen käteen ja pyysin auttamaan. Rohkaisin ihmisiä mukaan.

Intensiivisen kaksiviikkoisen maalausrupeaman jälkeen Liulia lensi Tokiosta takaisin Helsinkiin ja kirjoitti lentomatkan aikana tekstit *Mysterium*-kirjaan.

– Työtahti on kieltämättä ollut aivan uskomaton tänä vuonna, olen vain tehnyt. Mysterium on ollut valmiina päässäni ja ideat valmiina, joten olen toteuttanut visiotani.

Elämä on mysterium

"Missä sinä oikein olet?", minulta kysyttiin lapsena, kun istuin tuntikausia lukemassa, piirtämässä, kirjoittamassa, asettelemassa esineitä tai vain tuijottamassa tuleen. "Taiteen taikamaailmassa", ajattelin, mutta vastasin jotain ihan muuta. Mysterium-maailmaa ei niin vain tyhjennetä yhdellä lauseella."

”Marita Liulian tekemistä leimaa jatkuva uusiutuminen.”

Kun samassa ihmisessä on herkkyys ja valtava tahto. Hauraus ja vahvuus. Hauraasti alkanut, mutta vahvuudella eletty on ollut Liulian elämänpolkukin. Elämää on leimannut lapsena palanut kotitalo, josta Liulia pakeni kaksivuotiaana isänsä kainalossa turvaan ja myöhemmin sairaalassa väärin diagnosoitu sairaus, joka pakotti hänet vuosikausiksi pitkiin sairaalajaksoihin. Vuodet sairaalan vuoteessa osoittivat kuitenkin Marita Liulialle tien. Se oli lukeminen ja sitä kautta pakeneminen toiseen maailmaan.

– Olin hyvin yksinäinen lapsi vaikeissa olosuhteissa. Löysin lukemalla pakoreitin ja aika nopeasti tajusin, että olen lahjakas. Alussa suunnittelemani kirjailijan uran sijaan päätin ryhtyä kuvataiteilijaksi, koska sen alla voi tehdä oikeastaan mitä tahansa.

Ja niin Marita Liulia on tehnytkin. Vuosikymmenten aikana hän on toteuttanut lukemattomia projekteja niin museoissa kuin teattereissakin, kirjoittanut useita kirjoja, maalannut, valokuvannut, videoinut, ohjannut, tutkinut.. Poikkeuksetta Liulian tekemistä leimaa jatkuva uusiutuminen ja uusien ideoiden toteuttaminen. Hän puskee välillä vimmaisestikin eteenpäin, aikaa ei ole tuhlattavaksi. Uusiudupa kymmenen kertaa elämäsi aikana, luo nahkasi uudestaan jatkuvasti, hän sanoo. Sitä ei moni taiteilija tee, koska se vaatii Liulian mukaan ”hemmetisti rohkeutta” ja riskinottoa. Sairauksien takia hän ei ota elämää koskaan itsestäänselvyytenä.

– Noin kymmenen vuotta sitten sairastuin uudestaan vakavasti. Lääkäri totesi silloin, että minun täytyy miettiä uusi ammatti, etten ehkä pysty enää maalaamaan tai kuvaamaan. Siirryin silloin kameran toiselle puolelle ja ohjasin sekä tuotin tanssivideoita. Elokuva-alalle on valtavan vaikea saada rahoitusta, mutta mitä muita vaihtoehtoja minulla olisi ollut? Jäädä kotiin itkemään? Nämä isot muutokset vaativat sitkeyttä ja jopa epätoivoa niiden läpivääntämiseen. Aina voi olla tekemättä mitään, mutta minulle se ei ole koskaan ollut vaihtoehto.

Viime vuonna myönnetty Pro Finlandia lämmittää Marita Liulian mieltä.
– Olen kulkenut pitkän tien ja tämä kannustaa jatkamaan.

>

There is no Beauty Without Blood, 2015. Osa 200 x 300 cm teoksesta.

Uuden luominen on lahja

Marita Liulian ensimmäiset taiteilijavuodet eivät olleet helppoja. Perheessä ei ollut sellaista varallisuutta, joka olisi auttanut aloittelevan taiteilijan alkuun.

– Olin rutiköyhä ja usko horjui monta kertaa. Minun on pitänyt silloin ja myöhemminkin tehdä isoja ratkaisuja, etten eläisi sairaana ja köyhänä. Tämä ei ole yhtään helppo ammatti, ei vieläkään.

Jos raha rajoitti tekemistä, myös terveysongelmat seuraavat Liuliaa varjon lailla.

– Vasta sairastuminen pysäyttää minut. Olen tiennyt lapsesta asti, että aikaa on rajoitetusti. Sen takia varmasti teen kaikkea ja kaikkeni niin kauan kuin voin tehdä. Minulla ei ole koskaan ollut mielikuvaa, että aikaa olisi rajattomasti tai jotain voisi siirtää hamaan tulevaisuuteen.

Viimeiset taiteilijavuodet ovat olleet Marita Liulialle menestyksekkäitä, jonka hän ilolla myöntää. Silti hän ei päästä itseään helpolla, vaan haluaa synnyttää taiteensa avulla aina jotain uutta.

– Minun täytyy jatkuvasti keksiä uutta. Jos olen tehnyt jonkun ison projektin, en voi jäädä toistamaan sitä, vaan minun on mentävä eteenpäin. Välillä muita tuntuu hämmentävän se, että miksi en tee sellaisia töitä, jotka ovat osoittautuneet suosituiksi. Mutta minähän olen tehnyt ne jo! Sen jälkeen on aika jälleen luoda jotain erilaista. Aiheeni valikoituvat sen mukaan mitä näen maailmassa merkitykselliseksi.

”Mikään hyvä ei synny pakottamalla.”

Marita Liulia ei ole koskaan katunut päätöstä ryhtyä taiteilijaksi.

– Ei sellaista voi katua! Senhän voi myös lopettaa milloin tahansa. Taiteilijan ammatti ei tunnu minulle työltä. Kun sanon, että teen paljon töitä, se voi kuulostaa negatiiviselta, mutta olen valtavan onnellinen, että saan tehdä sitä. Kun en tee töitä, olen levoton ja huolissani. Kun työskentelen, olen tasapainossa.

Merkityksellinen kotimaa

Tällä hetkellä Marita Liulian koti sijaitsee Helsingin Töölössä, joiden ikkunoista aukeavat kauniit maisemat helsinkiläiseen kaupunkimiljööseen. Työhuone löytyy Helsingin Kallion kirkon kupeesta, jossa Liulia maalaa teoksiaan.

Marita Liulia on samonnut ympäri maailmaa ja sanoo viihtyvänsä parhaiten satamakaupungeissa. Historialliset kaupungit kuten Bangkok, Venetsia, Kairo, New York, Amsterdam ja Helsinki nousevat esiin suosikkikaupunkeina.

– Ne ovat lähtevien laivojen kaupunkeja ja niistä on yhteys kaikkialle maailmaan, ehkä sen takia ne ovat minulle niin tärkeitä.

Maailmankansalaisuudestaan huolimatta Marita Liulia kokee olevansa suomalainen.

– Olen suomalainen, joka on matkustanut ja työskennellyt paljon ulkomailla. Suomi on minulle kotimaa ja suomalaisuus on minulle sama asia kuin mahdollisuus. Olen kiitollinen kaikesta hoidosta ja koulutuksesta, joihin meillä kaikilla suomalaisilla on yhtäläinen mahdollisuus taustasta

ja varallisuudesta huolimatta. Silti meillä naisillakin on vielä tekemistä – voisimme miettiä enemmän, miten toisiin naisiin ja heidän yrittämiseen suhtaudutaan. Koen, että miehenä olisin menestynyt vielä paremmin.

Marita Liulian juuret ovat Keski-Pohjanmaalta. Sukua on tutkittu 200 vuotta taaksepäin. Liulia toteaa, että silloin kun hänellä on hyvä päivä ja hän voi hyvin, hän kokee olevansa ison talon emäntä Keski-Pohjanmaalta.

– Tunnistan itsestäni silloin yrittämisen, sinnikkyyden, jääräpäisyyden ja lievän isottelun, hän nauraa.

Tulevaisuus on mysterium

Haastatteluhetkellä Marita Liulia on valmistautumassa vuoden viimeiseen näyttelyyn Kuntsin modernin taiteen museossa Vaasassa. Näyttely esittelee jälleen uutta Liuliaa.

– Vaasaan tulee esille jättimäinen maalaus, jota ei ole koskaan esitetty aiemmin. Teokselle rakennetaan täysin oma tila ja liikkuva valo. Maalauksen voi tehdä kokonaistaideteokseksi ja olen iloinen, että me teemme jälleen sellaista, jota itse en ole aiemmin tehnyt.

Vuosi alkaa olla lopuillaan ja sitä sanojensa mukaan on myös taiteilija itse.

– Neljä laajaa näyttelyä vuodessa on poikkeuksellinen määrä. Sen lisäksi olen tehnyt kirjan ja elokuvan.

Nyt on aika ladata akut, koska mitään uutta ei synny, kun takana on niin paljon työtä.

– Minun täytyy jälleen opetella hidastamaan, paranemaan ja etsimään jotain uutta. Minulla ei ole mitään suunnitelmia enkä oikein edes kykene niihin juuri nyt. Joskus voi mennä kuukausia, joskus jopa vuosi, ennen kuin uusia asioita syntyy. Mikään hyvä ei synny pakottamalla.

Marita Liulialle tekemättömyys on kuitenkin vaikeaa.

– En koskaan silti oikein osaa vain olla. Se ei ole kiinnostavaa. Nyt ryhdyn rakentamaan uutta studiotani ja opiskelemaan. Sitten pikkuhiljaa katson, mitä alkaa syntyä.

”Mysterium tarkoittaa minulle arvoituksellisuutta, salaisuutta, hämmentävää yhteyttä tuntemattomaan, vieraaseen, ennalta arvaamattomaan maailmaan.”

Lainaukset ovat Marita Liulian Mysterium-kirjasta

Mysterium-näyttely Kuntsin Modernin taiteen museo, Vaasa, avoinna 2.2. 2020 saakka.

INFO

Marita Liulia

- Monialainen taiteilija ja ohjaaja, tuotantoyhtiö Medeia Oy:n perustaja ja omistaja
- Useita julkaistuja kirjoja
- Keskittynyt viime vuosina maalaukseen
- Syntynyt vuonna 1957 Perhossa
- Teoksia esitetty yli 50 maassa
- Matkustanut yli 70 maassa
- Useita kansainvälisiä ja kotimaisia palkintoja, Pro Finlandia -mitali 2018

www.maritaliulia.com

Larin Paraske -palkinto kirjailija Minna Kettuselle

Tämän vuoden Larin Paraske -palkinto myönnettiin kirjailijalle ja Väärnin Pappilan emäntänä toimivalle Minna Kettuselle Lapinlahdelta.

KIRJAILIJA MINNA KETTUNEN on julkaissut elämäkertoja, tietokirjoja, näytelmiä, lauluja sekä kolumneja useissa sanoma- ja aikakauslehdissä. Hänen uusin kirjansa *Suomalaisuutta veistämässä - Eemil Halonen, nuoren kansan kuvaseppä* ilmestyi tämän vuoden toukokuussa. Hänen esikoisteoksensa *Halosen taiteilijasuku* vuodelta 2001 oli Tieto-Finlandia -ehdokkaana.

– Uskon, että merkittävä peruste palkinnon myöntämiselle oli uusin kirjoitustyöni, keväällä ilmestynyt arvoteos Eemil Halosesta. Kuvanveistäjä Halosen elämäntyö liittyy erottamattomasti kalevalaisten naisten historiaan ja Kalevala Korun syntyyn.

Kotiseutu ja kansanperinteen monipuolinen vaaliminen ja uudistaminen ovat Minna Kettuselle tärkeitä niin arjessa kuin kirjallisessa luomistyössä. Kettunen tunnetaan erityisesti hänen rakkaudesta kulttuuriperintöön ja sen vaalimiseen.

– Kulttuuriperinnön vaaliminen ja esiintuominen vaatii pitkäjänteisyyttä, ja usein se on yksinäisten polkujen kulkemista. Miksi kulttuuriperinnön ja historian tunteminen on tärkeää? Olen löytänyt tähän kysymykseen ainakin kaksi vastausta. Ensinnäkin kulttuuriperinnön ja historian tunteminen synnyttää kiitollisuutta omasta ajastamme; siitä, millaisen elämänosan me olemme saaneet. Toiseksi kulttuuriperinnön ja historian tunteminen luo vastuuntuntoa tulevaisuutta kohtaan.

PAPPILAN EMÄNTÄ

Paitsi kirjailijana, Minna Kettunen tunnetaan myös Väärnin Pappilan emäntänä. Vuonna 1843 rakennettu Pohjois-Savon Lapinlahdella sijaitseva pappila on Juhani Ahon syntymäpaikka, jonka peruskorjaushankkeen Kettunen johdatti onnistuneeseen lopputulokseen. Pappila toimii kulttuurihistoriallisena matkailukohteena ja tapahtumapaikkana. Väärnin Pappila on toiminut vuodesta 2008 lähtien Minna Kettusen ja Jarkka Rissasen perheyrityksenä. Se on nähtävyys ja juhlatila, joka palvelee vieraita sopimuksen mukaan. Kettunen esittelee kävijöille eri teemoilla kulkevia tarinoita esimerkiksi pappilan kunnostuksesta, Juhani Ahon syntymästä ja varhaisista vuosista tai Väärnin asukkaiden vaiheista 250 vuoden aikana. ❖

INFO

Kalevalaisten Naisten Liiton Larin Paraske -palkinto myönnetään vuosittain runonlaulajien perinteen jatkajalle. Palkinto julkistettiin 12.10.2019 Helsingissä. Aiempia palkinnon saajia ovat muun muassa runoilija Jenni Haukio, kirjailija, ohjaaja Juha Hurme ja vapaa kirjoittaja Kaarina Hazard.

Etu kalevalaisille naisille Eemil Halosen suurteoksesta

WSOY tarjoaa kalevalaisille naisille mahdollisuuden tilata Minna Kettusen kirjoittamaa arvoteosta *Suomalaisuutta veistämässä – Eemil Halonen, nuoren kansan kuvaseppä.* Kirjan hinta on 360 euroa. Suurteoksen tilaaja saa valita veloituksetta itselleen *Suomen luonnon lääkekasvit, Brunssikirja* tai *Grillikirja*. Kalevalaiset naiset saavat lisäksi ylimääräisenä tilaajaetuna *KIRJONTA* -teoksen. Tämä ylimääräinen etu annetaan kalevalaisten naisten tilauksille 31.12.2019 asti.
Tilaukset Liiton toimistolta: leena.asp-rinne@kalevalaistennaistenliitto.fi ja puh. 050 4122 021

Vilja-Tuulia Huotarinen

Pienen tilan ihme

KUINKA MONTA ihmistä mahtuu neljäänkymmeneenyhteen neliöön? Ainakin neljä. Asumme mieheni kotimaassa Islannissa tämän vuoden. Kotinamme Reykjavikin keskustassa on tupa ja tuvan siiveke, jota olemme ryhtyneet nimittämään leikkihuoneeksi. Samalla leikkihuone on makuuhuone ja vaatehuone. Tupa on yhtä aikaa eteinen, olohuone, makuuhuone ja keittiö.

Muistan, kun asuimme tässä talossa kaksin mieheni kanssa. Koko kesä meni pahvilaatikoita katsellessa. Niille ei vain ollut tilaa, joten ne oli työnnetty pöydän alle. Nyt ajatus olisi mahdoton. Joskus lapsiperheitä lohdutetaan, ettei vauvan kanssa tarvitse siivota. Pienessä kodissa se ei pidä paikkaansa. Tuvassa säilytetään vain tarpeellinen, tai muuten elämme kaaoksen keskellä.

On ollut yllättävää huomata, että neljä ihmistä mahtuu asuntoon jopa paremmin kuin kolme mahtui. Luultavasti seura jakautuu tasaisemmin. Myös suunnittelu parantui kertaheitolla vauvan synnyttyä. Sängyt sijoitetaan sinne, minne ne sopivat. Isoilla kaapeilla ei tee mitään. Avohyllyt ovat kauniita eikä niissä ole ovia, joita paiskoa. Tiskeille on tarjoiluvaunu, ja lasten ulkovaatteet pääsevät koriin kannen alle. Lelut saavat vaeltaa, kuorsaava lohikäärme ja nalle ja pierutyyny, ja kirjat ovat ihastuttavan kapeita, niitä menee hyllyyn vierekkäin monta ja vielä saa ostaa lisää.

Menneiden aikojen ajatteleminen auttaa. Ennenkin on pystytty ja pärjätty. Tähän lukaaliin olisi luultavasti majoittunut vielä sukulaisperhe, saahan leikkihuoneen oven kiinni. Kun olin lapsi, meidän perheen oma paikka oli vintti. Siellä ikkuna oli tärkeä, vaikka siitä ei saanutkaan kurottaa, ettei pudonnut alas. Myös tässä kodissa on paljon valoa.

Ulkona aukeaa avara saari. Kirjoittajalle sopii vuoren katseleminen, katseella vuoren mittaileminen. Meri laajentaa horisontin taivaaseen saakka. Vaunukävelyt suuntautuvat kahviloihin, satoi tai paistoi. Ihmiset tulevat kylään, ja he tuovat mukanaan tilaa, palan omaa ympäristöään, tunnelman.

Koettelemukset saapuvat, kun jollekulle iskee flunssa tai pyykkikone ei toimi. Muistan myös syksyn, jolloin makasin palohaavoissa pudotettuani kuuman kahvin säärelleni. Niin voi käydä, kun kääntyy ympäri pikkiriikkisessä keittiössä. Samaan aikaan opeteltiin tuvassa päiväkodin arkea ja kirjoitettiin kirjoja.

Kun kaikki on näkyvillä, muistaa, mikä on tärkeää. Se, että saappaat kuivuvat. Se, ettei keittolevystä saa sähköiskua. Se, että ihmiset ovat lähellä. ❖

Kirjoittaja on Helsingissä ja Reykjavikissa asuva kirjailija.

Mikko Palonkorpi

Käsipäivää kätkijän kanssa

Kirjailija Seppo Saraspää löysi Inarista 16 vuotta sitten neljä myöhäisrautakautista käätyä, jotka veivät hänet matkalle muinaiseen Pohjolaan.

Teksti **Satu Laatikainen,** Kuvat **Karisto**

Seppo Saraspää vastaa puhelimeen Inarissa, jossa lokakuinen maa on saanut valkoisen peitteen. Viimeiset linnunpyyntireissut alkavat olla käsillä, ja pohjoinen laskeutuu pian hiljaiseen kaamosaikaan.

Ylivieskassa syntynyt ja Järvenpäässä kasvanut Saraspää haaveili Lapista jo lapsena. Hän tutki intohimoisesti Suomen karttaa, jossa risteilevät tiet kuitenkin harmittivat pientä poikaa. Hän halusi valtaväylien ulottumattomiin, erämaahan, joihin pääsi onneksi retkille A. E. Järvistä, K. M. Walleniusta, Yrjö Kokkoa ja muita pohjoisen kuvaajia lukemalla.

Viitisenkymmentä vuotta sitten Saraspää muutti Kemijärvelle ja työskenteli ensin erävartijana, sittemmin poliisina. 1980-luvun loppupuolella hän asettui Inarijärven rannalle. Sieltä mies sai maiseman sielulleen sekä romaaneille ja eräkirjoilleen, joita hän on julkaissut kolmattakymmentä.

– Kun haave on tarpeeksi vahva, sitä kohti menee tiedostamattaan, Saraspää toteaa.

Löytäjälle vastuun viitta

Inarijärvi on kokonsa puolesta kuin meri, ja aikoinaan keskeisten vesiväylien varrella sijainneelta Nanguvuonolta avautuivat yhteydet niin itään kuin länteen. Järven ympäristössä on riittänyt Saraspäällekin matkaa tehtäväksi.

Syyskuussa 2003 ajoporoilleen jäkälää etsinyt Saraspää hakeutui Nanguniemen vierasvenesataman louhikkoiseen ja rotkoiseen maastoon, jossa jäkälä oli saanut kasvaa rauhassa. Siellä Saraspään silmään sattui tumma esine. Se osoittautui hopeiseksi kaulakäädyksi, joka vaikutti pudonneen löytöpaikan yläpuolella olevasta onkalosta. Tulitikun liekin valossa hän näki, että kolossa oli kokonainen aarrekätkö.

– Se oli niin järisyttävää, etten ollut tyttären syntymän jälkeen sellaista tunnetta tuntenut, Saraspää kuvailee löytöhetken tunnelmiaan.

Kun Saraspää tuli paikalle uudelleen arkeologin kanssa, kävi ilmi, että kallionkolossa oli tuohenpalan päälle aseteltu-

na kolme muutakin hopeakäätyä. Hyvin säilyneestä alustasta saatiin tehtyä radiohiiliajoitus, joka paikallisti yhteensä lähes kilon painoiset korut vuosien 1160 ja 1280 välille.

”Korulöytö toi ison vastuun.”

Vastaavanlaisia koruja on löydetty Skandinaviasta, Baltian alueelta sekä Englannista. Myöhäiseen rautakauteen ajoittuvia korulöytöjä on tehty myös muun muassa Kuusamosta, josta löydetyn hopeakorun pohjalta Kalevala Koru on tehnyt Kuusamon kirves -sarjankin. Yhdessä Saraspään aarteen käädyistä oli kolme Kuusamon kirvestä muistuttavaa ”kirvestä”.

– Kyllä korulöytö toi ison vastuun. Se synnytti tunteen, että tämä on nyt tehtävä hyvin. Oli se myös rangaistus, sillä kuljin pitkään sen jälkeen noin kilometrin tunnissa, kun jokainen kivenkolo piti tutkia, Saraspää naurahtaa.

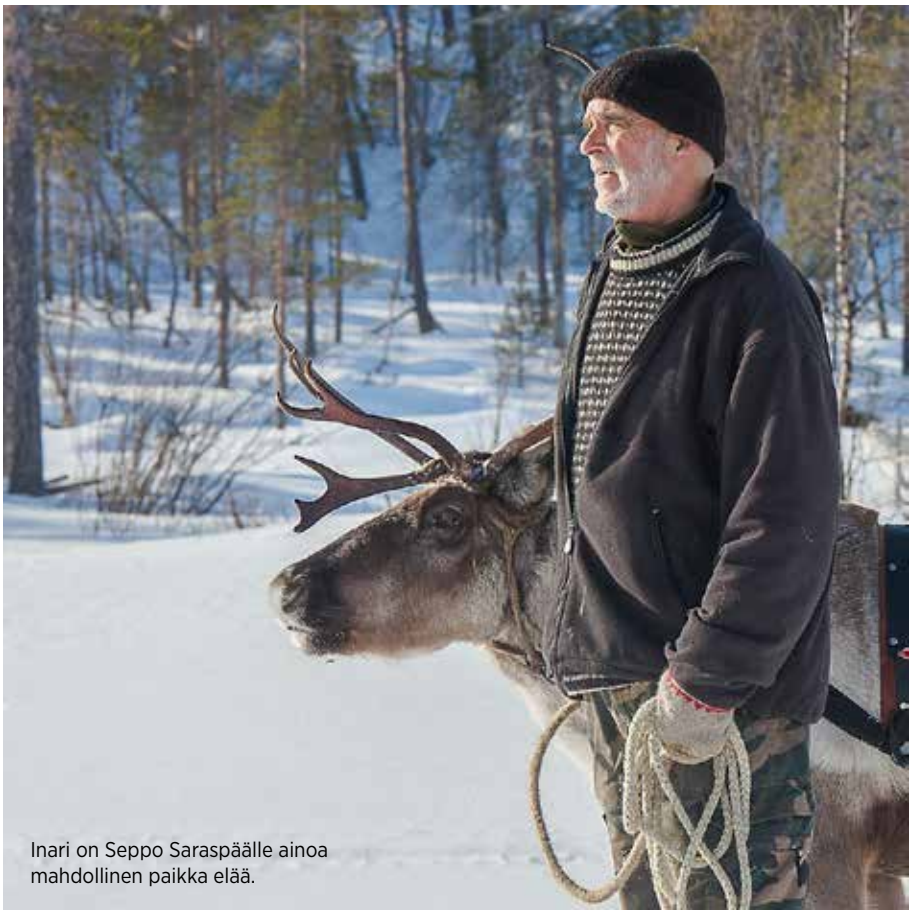

Inari on Seppo Saraspäälle ainoa mahdollinen paikka elää.

Kaulahopeiden tarun ajattomat teemat

Merkittävästä muinaislöydöstä innostuivat niin tutkijat kuin media, ja hopeakäädyt saivat kunniapaikan Saamelaismuseo Siidan pysyväisnäyttelystä. Kirjailijalle aarteen löytäminen sytytti luonnollisesti kirjoittamisen kipinän: mistä ja miten korut olivat Nanguniemeen päätyneet?

Saraspää uppoutui viikinkiajan ja uuden ajan murrokseen ja luki jo tietämänsä päälle kaikkea mahdollista saagoista historiantutkimuksiin. Isoa aihetta joutui kiertämään kuitenkin pitkään.

– Kun ikää alkoi tulla, ajattelin, että kunniallinen epäonnistuminenkin riittää. Jos en olisi kirjoittanut, olisin sitä katunut, nyt 73-vuotias Saraspää sanoo.

Koetusta kumpusi huima historiallinen romaani *Kaulahopeiden taru*, jossa luovitaan aatteellisten muutosten kuohunnassa. Kirjassa katoavaan aikaan tarrautuvat päähenkilöt kiertävät maantieteellisesti laajan matkan muinaisessa Pohjolassa.

– Aikakausi oli kiehtova: kristinusko alkoi levitä ja kansallisvaltiot hahmottua. Otin romaanini työvuodeksi vuoden 1155 ja kuvittelin, millaista oli elää viikinkinä ja mitä kaikkea alueella tuolloin tapahtui.

”Koetusta kumpusi huima historiallinen romaani Kaulahopeiden taru.”

Kirjailija kuvaa teoksessaan herkällä otteella myös teemoja, joita hän sivuaa kaikessa tuotannossaan. Ihmisenä kehittyminen on kiinnostanut häntä aina – se, miten yksi on elämässään kykenevä muutokseen ja toinen käy tiensä loppuun saakka kohtalonsa kantajana.

– Pohdin syyllisyyden taakkaa, anteeksi antamisen kokemista, armoa. Moni teema kumpuaa lopulta omasta körttiläisestä lapsuudestani, Saraspää toteaa.

Tervetuloa kotiin

Korulöytö toi Saraspään elämään vuosiksi mylläkkää. Kuudessatoista vuodessa on ehtinyt tapahtua ja ajatella paljon.

– Vähän tyhjältä tuntuu. Työstin kirjaa viitisen vuotta, ja nyt lueskelen ja arvioin lopputulosta jonkin aikaa. Sitten tapaus on osaltani suljettu. Olen sanonut tätä kirjaa lopputyökseni, mutta en ole tehnyt päätöstä lopettamisesta tai jatkamisesta.

Tulevia ehtii pohtia talven mittaan saamelaiskäsitöitä tehdessä. Television katseluun ei aikaa kulu, sillä lähetykset eivät Saraspäiden asuttamilla selkosilla näy.

Inari on Seppo Saraspäälle ainoa mahdollinen paikka elää. Siksi korujen kohtaaminen oli hänelle paljon muutakin kuin ainutlaatuinen muinaislöytö tai kimmoke kirjaan. Se oli kuin lopullinen tervetulotoivotus pohjoiseen maahan.

– Kallionkolossa oli ollut ihmiskäsi viimeksi lähes tuhat vuotta sitten. Kun työnsin oman käteni sinne, sanoin käsipäivää kätkijälle. Koin, että nyt minulla on lopullinen lupa olla täällä ja omistaa tämä maisema. ❖

Tarinankertoja
Tellu Turkka

Kansanlaulaja, säveltäjä, sanoittaja ja kuoromusiikin uudistaja Tellu Turkalle vuosi 2019 on juhlavuosi: Suden aika -kuoroteos sekä Mateli-levy viettävät 20-vuotisjuhlia konserttien merkeissä. Keväällä kosketinsoittaja Timo Alakotilan kanssa julkaistu Luurankonainen-levy ei jäänyt Turkan viimeiseksi, vaikka vähältä piti.

Teksti **Amanda Kauranne,** kuvat **Tellu Turkka**

Luurakonainen-levyssä on monta kerrosta ja näkökulmaa, kertoo **Tellu Turkka**, kun tapaan hänet maaliskuussa Helsingin Meilahdessa Tornisairaalassa. Hän käy Joensuusta kolmen-neljän viikon välein kantasoluhoidon tarkastuksissa.

– Sairauteni on ollut luuytimessä ja ytimessä tässä on menty – aika lähellä kuolemaakin. Viime vuonna ennen kantasoluhoitoa ei tiedetty, selviänkö tästä hengissä. Ajatus antoi painoa sille, mitä kappaleita levylle valikoitui: jos tämä on viimeinen, mitä jätän tähän maailmaan, niin en minä ainakaan mitään tyhjänpäiväistä jätä!

Luurankonainen syntyy

Osa elämää ja kuolemaa sykkivän levyn kappaleista tuli mukaan viime metreillä, toiset olivat kulkeneet mukana jo pitkän matkaa. Turkan ja kosketinsoittaja Timo Alakotilan sävellystöihin ovat useimmat sanoitukset Turkalta itseltään, mutta mukaan mahtuu myös kappaleita Johanna Westersundin ja Iiris Brocken kynästä.

– Kalevalamitta on minulle luontaisin tapa sanoittaa, vaikka olen kirjoittanut muillakin runomitoilla. Kun Timo antoi Luurankonainen-levyä varten melodioita, jouduinkin irrottautumaan kaikista mitoista ja noudattamaan vain sävelmää - se oli mielenkiintoista!

Duon saumaton yhteispeli on kuultavissa levyltä.

– Se on ihana tunne, kun kaikki tapahtuu tässä ja nyt, ja reagoidaan toisen impulsseihin ajatusta nopeammin - silloin on mahdollista luoda uusia asioita näin nopealla sykkeellä, kertoo Turkka.

Levyn avausraidan, Kevät ja kuolema -kappaleen, teksti valmistui luonnostelmasta ehjäksi kokonaisuudeksi vasta edellisenä iltana ennen studioon menoa.

– Otimme äänityksissä kolme ottoa ja viimeinen jäi levylle. Timo ei ollut koskaan aiemmin kuullutkaan kappaletta! hän nauraa.

Levyn ytimessä on Luurankonaisen tarina. Hurjan, Islannista peräisin olevan vanhan kansansadun Turkka löysi ruotsinkielisenä toisintona. Hän suomensi sen ja lopulta käänsi kalevalamittaan, lisäten tarinaan nuorennetun Väinämöisen.

– Minusta tarina upposi suomalaiseen kansallismaisemaan erinomaisen hyvin. Se kertoo rakkauden vahvuudesta. Rakkaus ei ole mitään nynnyjen hommaa. Väinämöinen juoksee karkuun kalastettuaan luurangon vedestä ja luulee päässeensä siitä irti, mutta kun hänellä on vielä kädessään kallisarvoinen onkensa, rolisee se luuranko perässä. Kotiin tultuaan hän huomaa, että tuossahan se on ja alkaa laittaa luita järjestykseen.

Tarinat veivät mukanaan

– Kansanperinteen tarinoilla on valtavan suuri merkitys minulle, painottaa Tellu Turkka.

– Nämä vanhat arkkityyppiset tarinat ovat mielestäni paljon enemmän aikuisten satuja kuin lasten, vaikka niitä voi toki lapsillekin lukea. On hirveän mielenkiintoinen ja hedelmällinen tapa tulkita satua niin, että sen hahmot ovat yhden psyyken eri puolia. Ne ovat karttoja, jotta ymmärtäisimme paremmin, keitä me olemme.

Balladien tarinat saivat hänet aikoinaan houkuteltua mukaan Savonlinnan Taidelukion kansanmusiikkiyhtye Taka-

Kuva Tellu Turkka

Hellä Hurmos keitaalla. Kuva on Tellu Turkan sarjasta Matka pimeään maahan.

muksen riveihin ja opinnot jatkuivat Sibelius-Akatemian kansanmusiikin osastolla. Lukuisat ovat ne kokoonpanot, joissa Turkka on ollut: Tallari, Luna Nova, ruotsalais-suomalainen Hedningarna. Liisa Matveisen kanssa he julkaisivat modernin kansanlaulun virstanpylvään, äänen moninaisuutta juhlistavan *Mateli*-levyn 20 vuotta sitten. Nyt kesällä ja syksyllä he ovat kiertäneet sen tiimoilta juhlavuotta viettäen, samoin kuin Luurankonainen-levynjulkaisukeikoilla Timo Alakotilan kanssa. Turkka perusti kansainvälisestikin tunnetun *Suden aika* -lauluyhtyeen, josta hän sittemmin jättäytyi pois. Nykyisin aktiivisia yhtyeitä ovat vanhoja iskelmiä esittävä Maitolaiturin tytöt sekä Ruumiinmullat-trio, jossa he hoitavat kuolemanpelkoa niin sanotusti homeopaattisesti eli pelottelemalla kalmankäryisillä lauluilla.

”Rakkaus ei ole mitään nynnyjen hommaa.”

– Ennen tarinoissa ei kaihdettu tummiakaan sävyjä, tuumii Turkka.

– Ei ollut vanhainkoteja tai sairaaloita, jonne mennä synnyttämään tai kuolemaan. Kaikki tapahtui omassa tuvassa ja elämän ja kuoleman asiat olivat lähempänä kaikkia.

Kuorot liikkeelle

– Kuoro on yksi työvälineistäni, summaa Turkka.

Hän on ollut uranuurtaja siinä, mitä kaikkea kuoro voikaan olla. Suden aika -liikkuvaa kuoroteosta hän alkoi työstää Marjukka Riihimäen ohjaaman Philomela-kuoron ja koreografi Päivi Järvisen kanssa 20 vuotta sitten ja siitä tuli yksi nykykuoromusiikin kulmakiviä. Philomela esittää sitä edelleen. Nykyään Turkan ja Järvisen lukuisat yhteistyöt, liikkuvat kuoroteokset, jossa yleisö on kuoron ympäröimänä, ovat vakiinnuttaneet paikkansa.

– Se, että laajennetaan perinnettä, jossa ollaan kuorokateedereilla ja lauletaan kansioista, johonkin paljon kolmiulotteisempaan ja siihen, että ääntä aistitaan koko keholla eikä pelkästään korvilla - se on ihan mahtavaa, kertoo Turkka. Hän ohjaa tällä hetkellä Sisaruet-kuoroa Joensuussa ja säveltää sen ohella muun muassa Tampereella majaansa pitävälle Tellus-kuorolle. Kuoron Susinartut 1918 -teos kiersi sisällissodan muistovuonna >

Kuva Tellu Turkka

Sisaruet & International Schlagerfestival.

konsertoimassa paikoissa, joissa punaisten naisten tarinat erityisesti resonoivat. Nyt Turkka kirjoittaa uutta teosta, joka pohjaa venäläiseen Viisas Vasalisa -kansantarinaan.

– Visuaalista puolta aion vielä viedä eteenpäin. Se on toisinaan kuin nukkeleikkiä. Saan sanoa, että tehdään pyjamakiertue tai International Schlagerfestival, jolloin rouvilla oli 60-luvun aamutakit ja papiljotit, hän myhäilee.

– Luurankonainen - tummia tarinoita rakkaudesta soi ensin kuoroversiona ja Timo Alakotila oli siinä mukana. Kuoro ja seinät olivat valkoisia ja meillä oli videoprojektoreita, jotka heijastivat syksyistä Patvinsuota, jota olin käynyt kuvaamassa. Kuoro muuttui suoksi, tukassaan talventörröttäjiä. Tämä oli vasta pieni ovenraotus maailmaan, jossa on valtavan paljon mahdollisuuksia. Kokeiluja on tulossa, hän lupaa.

Kuolema kulkee vierellä

– Kuolema on kulkenut mukanani pitkän matkaa. Olin 13-vuotias, kun ensimmäinen aivokasvain leikattiin ja vuonna 2010 seuraava. Tämä "veriseikkailu" alkoi vuonna 1994 ja jatkuu edelleen. Tämä rajamaastossa kulkeminen varmasti leimaa sitä, mitä teen, pohtii Turkka.

– Kun vuonna 2010 leikkauksen jälkeen olin teho-osaston heräämössä, heräsin oman ruumiini yläpuolella. Sieltä katselin alas ja kuuntelin. Aivot olivat täydessä työn touhussa skannaamassa, että toimiiko kaikki: yksi osa puhui ruotsia, toinen suomea, kolmas kysyi kertotaulua. Hirveä kakofonia oli meneillään ja minä leijuin siinä yläpuolella katselemassa ruumistani ja havaitsin, että en olekaan aivoni! Siellä oli ihana keltainen valo, johon kaikki suli; jotain puhdasta rakkautta ja lempeyttä. Siitä jäi sellainen olo, kun humpsahdin takaisin kehooni, että enpä mennyt vielä, mutta jos se keltainen valo on se, mihin mennään, niin ei ole mitään hätää.

– Siitä huolimatta, kun tuli tämä uusintakierros, jossa lääkäri sanoi, että enää ei ole kauheasti aikaa, minua alkoi pelottaa. Ja minun metodini on aina ollut se, että mennään nyt katsomaan, mikä tämä pelko on ja mitä sen takana on. Siitä niitä kappaleita tulee.

Ensin Turkalta katosivat sanat käsitellä asiaa, mutta yhteisessä työhuoneessa osuuskunta Hurmassa antoi kuvataiteilija Johanna Turunen työkalut käteen: tulehan tekemään grafiikkaa ja kuvankäsittelyä. Osuuskuntaan tuli työharjoittelijaksi va-

”Kuolema on kulkenut mukanani pitkän matkaa.”

Huumorilla on suuri merkitys Tellu Turkan elämässä.

lokuvaaja Karoliina Kolehmainen ja hänen avullaan Turkka koosti valokuvanäyttelyn Matka pimeän maahan, jossa hän itse oli kuvissa eri roolihahmoissa.

– Sen jälkeen aukesi se arkku, että pystyin taas sanaltamaan asioita.

Kuvista osa on päätynyt levynkansiinkin. Niissä on huumoria ja monimerkityksellistä oivaltamista. Kansikuvassa on luuranko huntu päässään ja kuihtunut hääkimppu kädessään. Turkka kertoo, että kuvan nimi on Odotan sitä oikeaa!

Huumori kukkii pimeässäkin

Huumorin merkitys on Turkan elämässä ja taiteessa suuri. Se tulee selväksi kikattaessamme Tornisairaalan aulassa haastattelua tehdessämme, kun Turkka vaikkapa neuvoo, miten lääkemukeista voi askarrella ilahduttavat jouluvalot. Yksi osa Turkan repertuaaria ovatkin hänen nettisivuiltaan löytyvät Pöljävideot.

– Olen varmaan terapoinut itseäni näillä hahmoilla. Jos tuntee olevansa heikoilla, tulee apuun berliiniläinen musiikkikoulun rehtori, omnipotentti Herr Doktor Ernst Woipio, joka ei ole missään heikoilla. Jos pelottaa, tulee mukaan Mama Kaber ja venyttää perspektiivin esihistoriaan saakka, niin ei tunnu missään. Kun on oikein sairas ja tarvitsee vääntää Kelan kanssa toimeentulosta monta kertaa, tarvitaan Pers-Hilda Kipposta, väsymätöntä teflonpintaista virkailijaa, joka ilmoittaa ystävällisesti kaikille, että ”aina meille saa valittaa”. Nämä ovat hyvin tarvelähtöisiä hahmoja, miettii Turkka.

– Mitä enemmän tulee tummia sävyjä, sitä kirkkaammaksi käy toisesta päästä värit. Se on ihmeellistä! Mitä lähempänä rajaa ja mitä tiukemmissa paikoissa ollaan, sen herkullisempia ja elävämpiä pienet yksityiskohdat voivat olla. Se on sen siunaus. En voi missään nimessä voivotella, että olenpa elänyt vaikean elämän. Paskanlatvat! Tämä on ollut aivan käsittämättömän hieno reissu eikä ole ohi vieläkään!

Kun kysyn, mitä Turkka haluaisi jättää perinnöksi, vastausta ei tarvitse miettiä:

– Sen, mitä isoäitini Muori jätti perinnöksi, eli helkkarin suuren sydämen. ❖

KALEVALAN MIESTEN VARJOON UNOHTUNEET NAISET

Kuva: Miikka Pirinen

”Kun Kalevalan naisten tarinoihin sukeltaa, kannattaa varautua siihen, että päänsisäistä ajatuskehikkoa aletaan heilutella voimalla.”

Tiina Piilola, Kalevalan naiset

”Kalevalan naisista on tehty jonkin verran akateemista tutkimusta, mutta yleistajuisia tietokirjoja aiheesta ei ole liiemmin näkynyt. Tämän aukon täyttää kirjailija Tiina Piilolan tuore teos Kalevalan naiset. Tietokirja tarkastelee myyttisiä suomalaisia naishahmoja feministisen kirjallisuustutkimuksen näkökulmasta.”

Jukka Huusko, Helsingin Sanomat

Hyvinvarustetuista kirjakaupoista kautta maan. Koodilla KALEVALA saat 20 %:n alennuksen, kun tilaat täältä: https://kustantamo.sets.fi/kirja/kalevalan-naiset/

KUSTANTAMO S&S

Teksti ja kuva Sami Raninen/Museovirasto

Rautakautinen korulöytö Sallasta

YKSI VIIME aikojen monista kiinnostavista rautakautisista korulöydöistä on metallinetsijän Sallan Siikaselästä löytämä epätavallinen solki (kokoelmatunnus KM 42329: 1). Se saapui Museovirastolle alkuvuodesta 2019 ja herätti vastaanottajassa melkoisia ihmetyksen tunteita.

Siikaselän solki oli selvästi sukua myöhäisrautakauden hevosenkenkäsoljille, monenkirjavalle esineryhmälle, joka kuului viikinkiajalla (800–1050) miesten viittoihin ja ristiretkiajalla (1050–1200/1300) myös naisten pukuihin. Siikaselän soljessa oli kuitenkin monia erikoisia yksityiskohtia. Soljen kupariseoksinen, osin hopealehdellä päällystetty kaari muodostaa yhtenäisen kehän, vaikka hevosenkenkäsoljissa on yleensä tyhjä aukko kaaren päätynuppien välissä. Soljen rautainen neula on kiinnitetty kaaren takana sijaitsevaan valettuun lenkkimäiseen pitimeen. Kiinnitystapa muistuttaa viikinkiajan tasavarsi- ja kupurasolkien vastaavaa. Hevosenkenkäsoljissa neula kuitenkin on yleensä samaa materiaalia kuin kaari, ja neulan kanta muodostaa normaalisti kaarta ympäröivän lenkin.

”Siikaselän soljessa on monia erikoisia yksityiskohtia.”

Huolellisempi perehtyminen pohjoisen Fennoskandian myöhäisrautakautisiin löytöihin kuitenkin paljasti vastineita useimmille Siikaselän soljen piirteille. Kaaren keskitahoa kiertävä ohut hopealehti ja neulalaitteen kiinnitystapa muistuttavat Oulaisten Matkanivan solkea. Matkanivan solki on niin sanottu tappikoristeinen hevosenkenkäsolki, ja Siikaselän soljen kaaressa olevien nuppien koristelun voi hahmottaa tappikoristeisen soljen mukaelmaksi. Nuppeja yhdistävä akseli on piirre, jota esiintyy muun muassa Äänisjärven itäpuolisen alueen hevosenkenkäsoljissa. Tappikoristeiset hevosenkenkäsoljet ajoittuvat viikinkiajan keskivaiheille, lähinnä 900-luvulle, ja se saattaa olla myös Siikaselän soljen ajoitus.

Tappikoristeiset hevosenkenkäsoljet olivat leimallisesti länsisuomalainen esinemuoto, joka kuitenkin levisi moneen eri suuntaan, kauas Suomen alueen ulkopuolellekin. Siikaselänkin solki on siten jälki viikinkiajalle ominaisesta liikkuvuuden lisääntymisestä ja ihmisryhmien välisten kontaktien vilkastumisesta. Vaikka Siikaselän soljen valmistusaluetta ei tämänhetkisen tiedon valossa voikaan määritellä, soljen kantaja oli luultavasti Itä-Lapin metsäsaamelainen asukas, joka oli tavalla tai toisella yhteydessä aikansa laajoihin kauppa- ja vuorovaikutusverkostoihin. ❖

Kirjoittaja on arkeologisten kokoelmien amanuenssi, jonka päätehtävänä on metallinetsintälöytöjen vastaanotto.

yö tulee ensin maalle ja meri on meri on sulaa metallia, ehkä kuparia ehkä pronssinkarvas ja toistensa käsiin tarttuneet patsaslapset näyttäytyvät pimeän siluetteina ja notkelmat vajoavat rotkoiksi, joista maan kuuma sisus vilkuttaa. Kuin sieluton koira. Kuparimereen siihen ilmestyy sinisiä väreitä, aivan äkillisesti, tyhjästä sitä on ilmestys, se kiertää, ne kiertelevät tummien, pitsikoristeisten laivojen ympärillä. Mastosta toiseen kulkevat valoketjut kirkastuvat. Sininen tihenee. Avomereltä tulee sumu. Se mustuu keskeltä kuin lapsen sydän se astuu raskaasti satamaan että meri keinahtaa vinoon, se ottaa toisen askeleen pimeästä tiiviillä jollain, kutsun sitä jalaksi, parempi tieto puuttuu ja satama-altaan vesi kaataa toiseen suuntaan ja laivat,

ne luistelevat altaan reunaan kuin pienet lelut. Se jokin astuu vesirajan hohteesta maan puolelle ja alkaa imeytyä pimeään.

"Valitsin tämän runon, sillä ystäväni muutti pari päivää sitten perheineen ainakin vuodeksi Islantiin, runo on kirjoitettu siellä. Islannissa käsitys todellisuudesta on hiukan erilainen kuin täällä Suomessa. Tätä kirjoittaessani työskentelen hyvinvointitaiteen residenssissä Pomarkussa, myös siellä todellisuus vaihtaa lajia."

Tiina Poutanen on tamperelais-luopioislainen kuvataiteilija ja runoilija, joka työskentelee Pälkäneen Luopioisten kylässä. Poutanen on julkaissut kaksi runokokoelmaa, *Eläimet liikkuvat ilmaiseksi* (ntamo, 2012/13) ja *Maisemissa* (ntamo 2019), josta myös ylläoleva runo on.

Joulutontusta ekotonttuun

Uudet tulokkaat ammensivat ikivanhasta perinteestä.

Teksti **Heikki Saure,** kuvat **SKS** ja **Unsplash**

Tonttusuvun uusi tulokas joulutonttu alkoi yleistyä 1800-luvun lopulla. Joulutontut, jotka Suomessa nähtiin ensimmäisten joukossa touhuilevan, tunnetaan nimeltä – ja nimekkäitä monista heistä myöhemmin tulikin. Vuonna 1881 Helsingin Ylioppilastalon näyttämöllä 12 joulutontun ryhmässä temmelsivät muiden mukana Aino Järnefelt, Helmi Krohn ja Ilmari Krohn. Joulun alla järjestetty tapahtuma oli arpajaisjuhla, jolla kerättiin varoja suomalaiselle teatterille.

Näistä joulutontuista tuli merkittäviä kulttuurivaikuttajia. Aino Järnefeltistä tuli Jean Sibeliuksen puoliso Aino Sibelius. Helmi Krohnista tuli kirjailija, suomentaja, toimittaja ja Suomen Spiritualistisen Seuran perustaja. Ilmari Krohnista tuli säveltäjä, muusikko ja musiikkitieteilijä. Koska tontut ovat tunnettuja pitkäikäisyydestään, lienee syytä tässä yhteydessä mainita, että Aino Sibelius eli 97-vuotiaaksi, Helmi Krohn 95-vuotiaaksi ja Ilmari Krohn 92-vuotiaaksi.

Vuosi 1881 on muutenkin merkittävä tonttuilun historiassa. Silloin Ruotsissa ilmestyi Ny Illustrerad Tidning -lehden numero, jonka kannessa komeili Jenny Nyströmin piirtämä tonttu. Sen on arveltu vaikuttaneen merkittävästi siihen, millaiseksi ihmiset ovat tontun myöhemmin mieltäneet. Nyströmistä tuli kuuluisa ja rakastettu tonttujen piirtäjä.

Nyströmin tonttu kuvitti lehdessä julkaistua Viktor Rydbergin Tonttu-runoa, josta tuli tunnettu Ruotsissa ja Suomessa. Siitä on tehty myös laulu. Rydbergin Tonttu sujahti osaksi jouluperinnettä niin Ruotsissa kuin Suomessa, vaikka siinä ei lainkaan mainita, että kysymyksessä on joulutonttu.

Siitä tuli joululaulu, joka poikkeaa lähes kaikista muista joululauluista monin tavoin. Siinä ei kerrota lainkaan joululahjoista, joulukuusesta, joulupukista eikä Jeesus-lapsen syntymästä. Sen sijaan sen tonttu muistuttaa paljon vanhoja tonttuja. Runon tonttu on pitkäikäinen, harmaa-asuinen, partainen ja yksinäinen pohdiskelija, joka valvoo öisin ja huolehtii lasten ja eläinten hyvinvoinnista, talosta ja muistakin rakennuksista.

Joulutontun suhde edeltäjiinsä

Tutkijat ovat pohtineet paljon sitä, mikä on joulutontun suhde sitä edeltäviin tonttuihin ja haltijoihin. Martti Haavio kirjoitti vuonna 1942 julkaistussa *Suomalaiset kodinhaltiat* -kirjassaan, että joulutontulla ”ei ole paljon tekemistä kansanomaisen haltian ja tontun kanssa”. Se pitää paikkansa vain osittain, sillä kyllä joulutontun kehkeytymiseen ovat vaikuttaneet aiemmat tontut, jotka antoivat sille useita ominaisuuksia ja vaikuttivat sen ulkonäköön.

Joulutonttu matki edeltäjiensä pukeutumistyyliä. Vanha tonttu pukeutui usein harmaaseen kansanomaiseen asuun ja laittoi päähänsä suippolakin. Joulutontulla asu ja lakki alkoivat punertaa. Pienen kokonsakin joulutonttu on lainannut vanhemmilta kollegoiltaan.

Joulu on ollut myös vanhoille tontuille tärkeä juhla. Tontulle on viety jouluyönä lautasellinen puuroa sinne, missä sen on oletettu asuvan. On ollut myös tapana jättää joulupöytään yöksi tontulle herkkuja.

Jouluperinteeseen on kuulunut joulusauna jo ennen joulutontun ilmestymistä. Tässäkin perinteessä vanhalla tontulla on ollut tärkeä rooli. Talon väki tervehti tonttua saunaan mennessä ja jätti saunomisen jälkeen tontulle löylyä ja vastan kylpemistä varten. Kun saunasta poistuttiin, tontulle sanottiin kohteliaasti näkemiin.

Pohjoismaissa joulutonttu ilmestyi joulunviettoon ensimmäisenä Tanskassa. Sielläkin ilmiöön vaikuttivat vanhat tontut. Joulutontun muotoutumiselle antoi sysäyksen Tanskassa 1800-luvun alussa toteutettu kansanperinteen keruu, jossa tallennettiin tietoja ja tarinoita talonhaltijoista ja talontontuista.

Kurin ja järjestyksen ylläpitäjä

Vanhat tontut ovat olleet moraalinvartijoita, jotka pitivät yllä kuria ja järjestystä. Tontuilla peloteltiin lapsia siinä toivossa, että lapset käyttäytyisivät hyvin ja olisivat hiljaa. Tälläkin on yhteys joulutonttuun, jonka yksi tunnetuimmista tehtävistä on tarkkailla, ovatko lapset kilttejä. Mutta toki joulutontulla on sellaisiakin piirteitä, jotka eroavat vanhasta tontusta. Joulutonttujen on kerrottu ja kuvailtu liikkuvan yhdessä toistensa kanssa, usein isonakin joukkona. Se on hieman vierasta vanhemmille tontuille, jotka liikkuivat ja elivät yleensä yksin.

Nykyiset joulutontut ovat edeltäjiänsä lapsellisempia – usein ne ovatkin lapsia. Mutta ei tämäkään ole ollut täysin tavatonta vanhoille tontuille, sillä esimerkiksi saunatonttu ja monet haltijat saattoivat liikkua myös lapsen hahmossa. Nykyään joulutontut mielletään joulupukin apulaisiksi. Vanhat tontut olivat puolestaan sangen itsenäisiä ja omapäisiä hahmoja, eivätkä kenenkään alaisia tai apulaisia, vaikka ihmisiä auttoivatkin, jos sattuivat olemaan hyvällä tuulella. Aiemmin joulutontut jakoivat myös lahjoja, mutta se tehtävä on siirtynyt entistä enemmän joulupukille.

Aiempiin tonttuihin verrattuna joulutonttu on huomattavasti kesympi tapaus. Vaikka joulutonttu kurkkii, ovat lapset niin kilttejä, että ansaitsevat saada joululahjoja. Se on kuitenkin pientä siihen verrattuna, mitä esimerkiksi saunatonttu on tehnyt. Pahimmillaan saunatonttu on ollut hengenvaarallinen. Kansanperinteen arkistosta löytyy paljon tarinoita, joissa saunatonttu on murhannut huonosti käyttäytyneen isännän tai emännän. ”Emännän nyletty nahka riippui saunan orressa”, kerrotaan yhdessä kansanperinteen kerääjän tallentamassa tarinassa.

”Tontuilla peloteltiin lapsia siinä toivossa, että lapset käyttäytyisivät hyvin ja olisivat hiljaa.”

Jouluperinteiden vakiinnuttaja

Yksi ainoa ihminen on vaikuttanut merkittävästi kolmen tärkeän jouluperinteen vakiintumiseen – onpa hän saattanut ne jopa itse keksiä. Hän oli Markus Rautio, Suomen ensimmäinen radiopersoona, joka esiintyi Markus-setänä Yleisradion suosituissa ohjelmassaan *Lastentunti*. Hän kertoi kuulijoilleen vuonna 1927, että joulupukki ja joulutontut asuvat Korvatunturilla. Hän kertoi myös, että Korvatunturille voi lähettää lahjatoiveita ja että joulupukki lähtee Korvatunturilta porovaljakolla kohti etelää jakamaan joululahjoja.

>

Mutta onko Korvatunturi joulupukin ja joulutontun asuinpaikkana Markus-sedän keksintö? Tämän on kiistänyt kielitieteilijä Osmo Ikola, joka kirjoitti vuonna 1984 *Kanava*-lehdessä, että aiheesta on kerrottu tarinoita jo aiemmin. Ikola kertoi kuulleensa asiasta jo lapsena 1920-luvun alussa. Se voi pitää paikkansa tai sitten ei. Voihan olla, että hän on muistanut väärin. Vuonna 1918 syntynyt Ikola on ollut kovin nuori 1920-luvun alussa.

Asia jäänee ikuiseksi arvoitukseksi. Arvoituksellisuus sopii hyvin tonttujen imagoon. Arvoituksellista on myös se, että Rautio ei mainitse Korvatunturia sanallakaan vuonna 1957 ilmestyneessä kirjassaan *Markus-setä muistelee*. Ehkä hän toivoi, että hänet muistettaisiin muistakin asioista kuin Korvatunturista.

Ekotonttu parantaa maailmaa

Tonttusukuun on syntynyt joulutonttuakin uudempi tulokas ekotonttu, joka on niin uusi, että siitä ei vielä löydy merkintöjä kansanperinteen arkistoista. Ekotonttu on ilmastonmuutoksen aikakauden tonttu, joka ryhtyy parantamaan maailmaa.

Tontut ja haltijat opettivat ihmiset ymmärtämään, että kaikesta täytyy pitää huolta: ympäristöstä, esineistä, eläimistä ja ihmisistä. Asiat alkoivat mennä pieleen, kun ihmiset eivät enää uskoneet tonttuihin ja lakkasivat kuuntelemasta niiden viisaita neuvoja. Tontut vetäytyivät kauas ihmisistä syrjäisten metsien kätköihin ja maan alle syviin onkaloihin. Aina välillä ne kävivät kurkistelemassa maailman menoa. Mutta ne eivät yhtään pitäneet siitä, kun näkivät, miten ihmiset turmelevat ympäristöä.

Mutta sitten syntyi ekotonttu, joka päätti puuttua tapahtumien kulkuun. Ekotonttu tokaisi: ”Tämä ei käy. Tähän on tultava muutos.” Näin syntyi ekotontun iskulause. Ekotonttu herättelee toimimaan monet muutkin kansanperinteen hahmot, jotka ryhtyvät ekotontun kanssa vastustamaan ilmastonmuutosta ja ympäristön tuhoamista. ❖

Kirjoittaja on lahtelainen kirjailija ja monitaiteilija, joka on kiinnostunut kansanperinteestä, taosta ja dadasta ja harrastaa uintia.

Joulunäytelmät virittävät joulun tunnelmaan

LÄHESTYVÄ JOULU tuo teattereihin jälleen iki-ihania jouluklassikoita. Katso oman paikkakuntasi teattereista, mitä tänä jouluna esitetään. Tampereen Teatterissa esitetään klassikkonäytelmää Saiturin joulu ja pääosaa näyttelee Ilkka Heiskanen. Esitykset jatkuvat 21.12. asti.

Lisätietoja tampereenteatteri.fi tai menoinfo.fi

Nuutinpäivät Kaavilla

NUUTINPÄIVÄ PÄÄTTÄÄ joulukauden juhlat ja se tehdään ilolla! Koillis-Savon kalevalaiset naiset kutsuvat kaikki viettämään Nuutinpäivää Kaaville. Tilaisuudessa vanhan kansan huveista kertoo kotiseutuneuvos Seppo Kononen ja musiikista huolehtii Soitinyhtye Savonia.

Tilaisuus pidetään 19.1. klo 12.00 alkaen
Tilaisuuden hinta n. 18 euroa
(sis. ruokailun, ohjelman ja kahvit)
Rantatie 6, Kaavi
Ilmoittautumiset: Koillis-Savon Kalevalaiset Naiset, Salme Harjunen, puh. 050 350 6156.

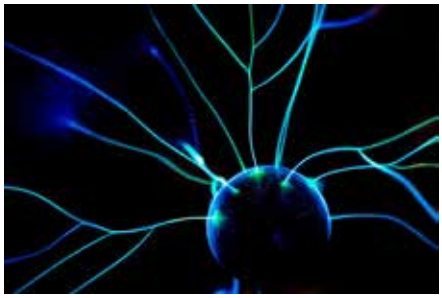

Tammikuinen Tieteiden yö SKS:ssä

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN Tieteiden yössä perehdytään kulttuuriin ja tieteeseen.

17.15 Sanna Raninen, Graduale Tammelense, 1500-luvun käsikirjoitus SKS:n arkistossa
17.40 Silja Vuorikuru, arkkiveisuja Titanic-laivan kauheasta kohtalosta
18.10 Pauliina Latvala ja Karoliina Harvikka, Meidän Suokki – miten tehdään osallistavaa ja vuorovaikutteista kenttätyötä omalla asuinalueella
18.40 Hanna Karhu, Pentti Lylyn Otto Manninen -elämäkertakäsikirjoituksen kohtalo

Tieteiden yö 16.1.2020 klo 17–19
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
Hallituskatu 1, Helsinki

Sukupuolen sotkijat

HELSINGIN TAIDEMUSEOSSA HAM:SSA on avautunut marraskuun alussa Sukupuolen sotkijat -näyttely, joka osallistuu viime vuosien keskusteluun sukupuolesta, erilaisista miehen ja naisen rooleista sekä niiden rakentumisesta. Näyttely tarjoaa perspektiiviä unohdetusta historiasta ja esittelee kuvia, joissa pukeudutaan ristiin ja leikitellään sukupuolirooleilla.

HAM Helsingin taidemuseo
Tennispalatsi, Eteläinen Rautatiekatu 8, 2. krs
Avoinna: ti-su 11–19, ma suljettu
Vapaa pääsy

PS. PIRTA-LEHTI on yleisön mielestä vuoden laatulehti! Pirta voitti Kultti ry:n vuoden laatulehti 2019 -palkinnon yleisöäänestyksen. Palkinnot jakoi kilpailun tuomari, toimittaja ja kirjailija Matti Rönkä. Pirran toimitus iloitsee tunnustuksesta ja kiittää kaikkia äänestäjiä!

Ottoiten olokee hyvä!

Joensuuhun tänä vuonna avattu hotelli Lietsu on kahden yritteliään naisen, Helena Puhakka-Tarvaisen ja Maria Saastamoisen, rohkea unelma. Yritystoiminnan lähtökohtana on karjalainen luonteenlaatu ja traditiot.

Teksti **Tarja Kupiainen**

Ilomantsissa kalevalaisuus ja karjalaisuus ovat katkeamaton osa paikallisuutta. Matkailijat ovat jo 1960-luvulta lähtien saaneet niistä maistiaisia Parppeinvaaran Runokylässä, jossa perinteinen runolaulu ja kanteleensoitto luovat tunnelmaa. Kantele johdattaa vieraat tutustumaan Mateli Kuivalattaren aittoihin ja nauttimaan moderneista karjalaisen keittiön herkuista, tietenkään erilaisia piiraita unohtamatta. Ilomantsissa kalevalaisuus vaikuttaa olevan olennainen osa nykyarkea. Rääkkylän kansanmusiikkifestivaalit taas kokoavat vuosittain perinteisen ja vähän uudemmankin musiikin ystäviä. Mutta miten on laita Joensuussa, Pohjois-Karjalan sykkivässä keskuksessa? Voiko siellä aistia Kalevalan ja Karjalan henkeä?

Tervetuloa Lietsuun!

Pohjois-Karjalassa on vuosien varrella useaan otteeseen koetettu nostaa paikallisuus, karjalaisuus ja siihen liittyen kalevalaisuus matkailun vetovoimavaraksi. Vuosituhannen alussa tavoitetta edisti EU-rahoitteinen Kanteleen maakunta – Pohjois-Karjala -projekti, jonka ansiosta kantele tuli tutuksi isolle joukolle lapsia ja nuoria niin Joensuussa kuin koko maakunnassa. Silti pitempiaikaiset vaikutukset jäivät monesti unelmien tasolle. Näin siitä huolimatta, että Pohjois-Karjalalle erityisesti kalevalaisuus on luonteva vetovoimatekijä.

Joensuun Taitokorttelissa on jo yli kymmenen vuoden ajan saatu maistiaisia karjalaisesta perinteestä. Aloittelevat joensuulaiset yrittäjät Helena Puhakka-Tarvainen ja Maria Saastamoinen ovat ottaneet yritystoimintansa lähtökohdiksi karjalaisen luonteenlaadun ja kalevalaisen tradition. Niiden pohjalta he ovat lähteneet rohkeasti toteuttamaan ideaansa hotellista, joka olisi enemmän kuin pelkkä majoitustila. Marialla oli edeltävää alan kokemusta lähinnä airbnb-majoittajana, Helenalla puolestaan oli takana kymmeniä, jos ei satoja hotelliyöpymisiä.

Kun yksilölliselle majoituspalvelulle löytyi paikka Joensuun keskustasta joen varrelta vanhasta postitalosta, oli aika päättää, mikä hotellille nimeksi. Maria muisteli isoäitiään, joka sukulaisten mukaan oli jatkuvasti ”liessussa”, aina jonnekin menossa. Liekö ”liessuuminen” ollut antrealaistaustaisen puolison vaikutusta? ”Lietsulle” löytyi enemmänkin perusteluja, kun yrittäjille selvisi, että aikoinaan Karjalassa nuoret tapasivat kyläliekulla, keinulla. Toisaalta lietsussa oleminen kiinnittyy myös liikkeeseen, matkalla olemiseen. Näin 31 teemoitettua huonetta käsittävä designhotelli sai nimensä Lietsu.

Karjalaisuuden syvin sisin

Yrittäjät eivät halunneet, että hotellin karjalaisuus olisi vain päälle liimattua tai iskulauseen tasoista. Heille paikallisuus ja karjalaisuus ovat sekä arvoja että lähtökohtia. Ne eivät ole vain teemoja vaan olennaisia osia koko palvelua. ”Piänaine” Helena ja ”piäemäntä” Maria haluavat tarjota vierailleen kokonaisvaltaisen elämyksen, jossa karjalainen sydämellisyys, avoimuus ja vieraanvaraisuus konkretisoituvat sekä palvelussa että ympäristössä. Miten nuo kovin monitulkintaiset ja abstraktit käsitteet taipuvat teoiksi?

Vieraanvaraisuus, sydämellisyys, avoimuus – miten tehdä ne konkreettisiksi? Täytynee myöntää, että tuo ensimmäinen taitaa olla pohjoiskarjalaisilla sisäänrakennettuna ominaisuutena. Lietsussa palvelu ei rajoitu vain minimiin, vaan tavoitteena on aina asiakkaan kokema elämys, joka on tasapainossa ympäröivän luonnon kanssa. Karjalainen sydämellisyys ja avoimuus välittyvät Helenan ja Marian mukaan vieraille muun muassa asiakkaiden erilaisuuden huomioimisena.

Piänaine Helena Puhakka-Tarvainen (vas.) ja piäemäntä Maria Saastamoinen huolehtivat vieraistaan karjalaisella vieraanvaraisuudella.

”Kalevalainen tarina ja karjalainen ympäristö ovat Lietsussa tasapainossa.”

Maria ja Helena eivät halunneet luottaa vain omiin käsityksiinsä karjalaisuudesta, vaikka toinen heistä oli elänyt lapsuutensa ja nuoruutensa maatilalla, jossa erilaiset perinteet olivat jatkuvasti esillä tavoissa ja tavaroissa. Toinen puolestaan oli jo lapsena kuullut tarinoita elämästä Karjalan kannaksella. Kyetäkseen luomaan mahdollisimman autenttisen elämyksen vierailleen he järjestivät työpajoja eri toimijoille. Työpajoissa kukin sai pohtia piirtäen, kirjoittaen, kuvia valiten ja värikarttoja selaillen mitä karjalaisuus heille merkitsee. Karjalan kielikin oli mukana ideoinnissa, mutta lopulta se katsottiin liian vaikeaksi. Mieluummin pitäydyttiin Pohjois-Karjalan puheenparressa, vaikka se luetaankin savolaismurteisiin. ”Ottoiten olokee hyvä” kutsuu tuupovaaralaisittain vieraat nauttimaan paikallisista herkuista.

Kalevalaisuus sydämessä

Menneisyys ja mennyt elämäntapa kiehtovat ihmisiä ajasta ja paikasta riippumatta. Matkailussa sitä on tarjoiltu erilaisin tavoin, esimerkiksi kokonaisina kansanelämän keskuksina, maatilan joulupaketteina tai elämyksellisinä aterioina. Yhteistä näille kaikille on se, että menneestä irrotetaan esitettäväksi se, mitä halutaan muille näyttää. Menneisyyden esittämisen rinnalle on tullut elämäntapa, jossa perinne elää nykyhetkessä. Vieraalle tarjotaan kosketus paikallisuuteen ja traditioon niin, että hän näkee, kuulee, haistaa, maistaa ja tuntee. Hänelle annetaan mahdollisuus tavoittaa paikan henki.

Nykyään jokaisen tuotteen tai palvelun halutaan kertovan tarinan, joka tukee toimintaa tai tuottaa lisäarvoa. Näin on myös laita Lietsussa. Helenalle ja Marialle oli tärkeää, että tarina ja ympäristö ovat tasapainossa ja tukevat toisiaan. He ymmärsivät, ettei tarinoiden laatiminen olisi helppoa. Yrittäjät pestasivat siksi mukaan myös muita, kuten viestintäkonsultti Anu Ruusilan vastaamaan Lietsun tarinoista.

Matkanteko Kalevalan yhtenä kantavista teemoista sai Ruusilan etsimään sopivia säkeitä. Sisustussuunnittelijan >

kehotuksesta tuli löytää säkeet, jotka kuvaavat liikkumista ja jotka on mahdollista kirjailla tyynyyn. Kansalliseepoksesta valikoituivat säkeet, joissa kehotetaan ”lähe, kuulu, kulkemahan, metsän auvo, astumahan”. Kun vieras painaa päänsä tyynyyn, nuo säkeet saattavat saada hänet uneksimaan metsän kuninkaasta.

Mateli Kuivalatar,
Simana Sissonen,
Pedri Shemeikka,
työ tiesitte:
Runo ei jätä,
ei poistu sydämestä,
vaan huulille nousee.

Pohjois-Karjalan kuulut laulajat hallitsivat runot, ja vieras saa aavistuksen siitä, että kalevalaisilla laulumailla ollaan.

Lietsu-hotellin teemojen rakentamisvaiheet ja arvojen konkretisoiminen ovat kestäneet pitkään. Yrittäjät ja heidän ”pestuuväkensä” ovat pitäneet erilaisilta elämänalueilta tulevien ihmisten kanssa

Kuva Johanna Kokkola

työskentelyä palkitsevana ja luovuutta edistävänä. Onnistuvatko piänaine Helena ja piäemäntä Maria välittämään erityisen paikan hengen vierailleen, sen saamme tietää myöhemmin. Seuraavat säkeet kuitenkin houkuttelevat kokemaan saunan mesilöylyt:

Voitele päivä hartioilta,
Valele vedellä uudeksi,
Vapauta mielen virta... ❖

Kirjoittaja toimii yliopettajana Karelia-ammattikorkeakoulussa.

”Haastattelin tätä kirjoitusta varten Lietsun piänaista Helena Puhakka-Tarvaista ja piäemäntää Maria Saastamoista sekä yrittäjä Anu Ruusilaa, Cordial Communications Oy:stä. Kenelläkään heistä ei ollut tullut ajatusta Louhesta vieraanvaraisena emäntänä. Liekö se meidän tutkijoiden ja kalevalaisten naisten tarkoin varjelema salaisuus? Pitäisikö Eemil Halosen *Louhi* (1945) oluthaarikkoineen nostaa paremmin esille, jotta Louhen toinen puoli tulisi suurelle yleisölle tutuksi? Ennen sitä sai ihailla Kestikartanon aulassa, kun itsetietoinen emäntä Louhi otti vieraat vastaan.”

Teksti Risto Blomster, Kuva Heikki Hjelt

Džoor tšimbata, artosta ta kulttuuresta - Voimaa kielestä, taiteesta ja kulttuurista

Uusi Romanipoliittinen ohjelma (ROMPO) vahvistettiin käyttöön viime vuonna. Romanipolitiikan toimijat voivat nyt suunnata uusi ohjelmapaperi kädessään kohti tulevaisuutta, joka häämöttää tällä erää vuoden 2022 lopussa. Siihen mennessä kootaan jälleen tavoitteet ja haasteet uudeksi ohjelmaksi. Mitä lupauksia nykyinen ohjelma antaa romanien aineellisen ja elävän perinnön ystäville?

VAIKKA TUHDIN ohjelman keskiössä ovat koulutus, työllisyys ja yhdenvertaisuus, löytyy ohjelmasta myös upea iskulause "Džoor tšimbata, artosta ta kulttuuresta – Voimaa kielestä, taiteesta ja kulttuurista". Ja juuri tänne – "4. toimintalinjaan" – on sisällytetty kaikenlaista kulttuurin tukemiseen liittyvää, kuten "ääninauhat", "hevoskulttuurin saavutukset" ja "aineettoman kulttuuriperinnön wikilistaus".

Mutta miten ohjelmapaperit sitten muuttuvat lihaksi? Yleisesti varmaan voisi todeta, että hyvin eri tavoin. Nyt voi kuitenkin jokainen ROMPO:a seuraavista olla iloinen siitä, että valmisteilla on hakemus romanien hevosperinteiden hakemisesta elävän perinnön luetteloihin.

Satuin olemaan paikalla, kun ensimmäinen kipinä tämän hakemuksen tekemiseen sinkosi. Paikkana oli Kansallismuseo keväällä 2019 ja siellä upea romanikulttuuritapahtuma *Amengo museum! Meidän museo!*

Karhunpesään kokoontui joukko innokkaita kuulijoita ja keskustelijoita kuulemaan "Romanien hevosmiesten tietotoimiston" kuulumisia. "Tietotoimistossa" Romaniasiain neuvottelukunnan pääsihteeri Henna Huttu haastatteli muun muassa Armas Hagertia, armoitettua hevosmiestä. Tilaisuuden jälkeen Huttu, alueellisten romaniasiain neuvottelukuntien edustajat sekä elävän perinnön koordinaattori Leena Marsio ottivat ohjakset käsiinsä ja lähtivät kävelyttämään hanketta maaliin. Luonnosteltiin muun muassa vetävä tiedote romanimedioihin jaettavaksi:

Tunnetko hevosaiheisen kaaleenlaulun, sutkauksen tai hauskan jutun? Mikä merkitys hevosenkenkäsormuksilla on suvussasi? Kuinka hevosia on kautta aikojen valmennettu, myyty, hoidettu ja siunattu? Muistatko johonkin legendaariseen hevosmieheen, raviratan tai hevoseen liittyvän mielenkiintoisen jutun? Kuka kaaleista ansaitsisi tunnustusta työstään hevosmaailmassa?

Ja nyt syksyllä *Romanien hevosperinteet* on valmistumassa hakemukseksi sekä Elävän perinnön wikiluetteloa että marraskuussa avautuvaa Elävän perinnön kansallisen luettelon hakua varten. Ihan kirjaimellisesti Romanipoliittisessa ohjelmassa sanoitettuja toiveita toteuttaen. Tämä jos mikä on vaikuttavaa!

Ai niin, ne ohjelmapaperin mainitsemat "ääninauhat", mitenkäs ne tähän liittyvät? Puhuttaessa elävän perinnön asiasta on lähtökohtana aina itse yhteisö. Niinpä tässäkin tapauksessa tietoa romanien hevosperinteistä ja -kulttuurista kerättiin haastatteluin eri puolilla Suomea. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto on tehnyt tässä hankkeessa, sen minkä se osaa kaikkein parhaiten: opastanut taustahaastattelujen taltioimisessa ja tallennuslupa-asioissa. Näin voimme nyt ja tulevaisuudessa todeta: *Džoor tšimbata, artosta ta kulttuuresta – Voimaa kielestä, taiteesta ja kulttuurista*! ❖

Kirjoittaja työskenteli vuosina 2016–2018 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran, Kansallisarkiston ja Romaniasiain neuvottelukunnan hankkeessa Romanien kulttuuriperintö: arkistointi, arvostus ja tutkimus. Hän on myös aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmän jäsen.

Teksti Heidi Vepsäläinen

Pieni sana ihmisten välistä yhteyttä luomassa

”Virtasella.”
”No Korhosen Raija täällä hei!”
”No hei Raija!”
”No mitäpä kuuluu?”
”No mitäs tässä. Joulukoristeita laittelen.”

Jotenkin näin saattoi alkaa puhelinkeskustelu lankapuhelinaikaan. Harvemmin kuitenkaan tuli kiinnitettyä huomiota siihen, että melko usein jokainen puheenvuoro alkoi pienellä ja mutta kuitenkin yllättävän tärkeällä *no*-sanalla. 1990-luvun alkupuolella puhelinkeskustelujen aloitusrutiineja tutkinut Auli Hakulinen totesi, että *no* on huomattavasti yleisempi tuttavien välisissä arkipuheluissa kuin vaikkapa viranomaisille soitettaessa. Hän teki päätelmän, että sillä osoitetaan keskustelijoiden välistä läheisyyttä ja välittömyyttä. Soittaja kuulee vastaajan äänestä tai mahdollisesti jo nimestä, kenelle hän on puhumassa ja antaa välittömästi keskustelukumppanilleen pienen vihjeen siitä, millainen puhelu on tulossa. Tällaisten pienten vihjeiden varassa teemme jatkuvasti päätelmiä siitä, miten mihinkin tilanteeseen pitäisi suhtautua ja miten muut meihin suhtautuvat. Koska kieli on kuitenkin aika monimutkainen väline, asia ei ole niin helppo, että *no* tarkoittaisi aina vain sitä, että keskustelukumppani on läheinen. *No* liikkuukin sujuvasti tilanteesta toiseen ja tuo niihin aina erilaisia sävyjä.

Monikäsitteinen *no*

Matkapuhelimet ovat tuoneet puhelujen alkuihin muutoksia. Enää ei välttämättä tarvitse esittäytyä, koska puhelimet ovat henkilökohtaisia eivätkä koko perheen yhteisiä ja näytöltä näkyy, kuka on soittamassa. *No* on kuitenkin pitänyt pintansa yhä puhelun alussa, mutta yksi muutos senkin käytössä on tapahtunut. Siinä missä lankapuhelimeen vastaaja ei koskaan aloittanut *no*-sanalla ensimmäistä puheenvuoroaan, jolla hän kertoi, minne toinen on soittanut, nyt on mahdollista, että jo puhelimeen vastaus kuuluu ”no hei”. Tällöin vastaaja kertoo jo heti alussa keskustelukumppanilleen, että on tunnistanut tämän ja tietää, miksi tämä soittaa. Kyse on kahden ihmisen välisen yhteydenpidon jatkuvuudesta ja yhteisestä keskusteluhistoriasta. Pieni partikkeli kantaa siis aika suuria asioita mukanaan jo aivan keskustelun alusta asti.

”Pieni partikkeli kantaa aika suuria asioita mukanaan jo aivan keskustelun alusta asti.”

Sen jälkeen, kun puhelussa on päästy perille siitä, kuka soittaa, ja asianmukaisesti tervehditty, on melko tavanomaista etenkin tuttavien välisessä jutustelussa kysyä, mitä toiselle kuuluu. Kuten nyt jo arvata saattaa, siihenkin usein vastataan esimerkiksi ”no kiitos hyvää” eli vastaus aloitetaan *no*-sanalla. Tällöin ei kuitenkaan välttämättä tyydytä pelkästään toteamaan, että hyvää kuuluu, vaan kerrotaan jotakin enemmän omista kuulumisista ja menneistä tai tulevista tekemisistä. Sen sijaan silloin, kun kuulumisten kyselyyn vastataan vain ”kiitos hyvää”, on tavanomaisempaa, että vastaaja ei ala kertoa omista asioistaan vaan siirtyy kuulijak-

si odottamaan, että keskustelukumppani kertoo, mitä asiaa tällä oli. Tässä siis *no*-sanalla on taas hieman erilainen tehtävä. Se kertoo, että vastaaja on tulkinnut kyselijän todella haluavan tietää, mitä hänelle kuuluu.

Fraasit ovat osa arkipäivää

Kuulumisten kyselyt ovat mielenkiintoisia myös kielten- ja kulttuurienvälisissä kohtaamisissa. Ei ole mitenkään epätavanomaista, että esimerkiksi Yhdysvalloissa kaupan kassalla myyjä kysyy asiakkaalta, mitä tälle kuuluu. Hän ei kuitenkaan erityisemmin tahdo kuulla jokaisen asiakkaan viimeaikaisia kuulumisia ainakaan keskellä kiireistä asiakaspalvelutilannetta. Sen sijaan kyse on rutiininomaisesta kohteliaisuusfraasista, johon oikea vastaus on ”hyvää” ja eteenpäin siirtyminen. Toisaalta, jos kaupassakäynti ei olekaan sujunut hyvin, tässä tarjoutuu asiakkaalle paikka valittaa kaupan puutteista. Sama tapahtuu tutkimusten mukaan yleensä myös amerikkalaisessa arkikeskustelussa, eli kuulumisen kysymistä käytetään niin sanottuna raivauskysymyksenä sen selvittämiseksi, onko keskustelukumppani valmis siirtymään eteenpäin vai onko keskustelulle jokin este, joka tulee hoitaa pois alta. Ei ole kuitenkaan yksi tai kaksi kertaa, kun suomalainen matkailija onkin alkanut kertoa kuulumisiaan hämmentyneelle amerikkalaiselle, joka ei ole niitä tietääkseen kysynyt.

Yleensä ottaen tunnumme kuitenkin suomenkielisessä keskustelussa tunnistavan melko hyvin, mitä meiltä kysytään. Suomen kielessä vaikuttaisi olevan kaksi ”mitä kuuluu” -kysymystä, joista toinen kysyy kuulumisia ja toinen raivaa tilaa. Tosin tilan raivaamiseen on nykyään vaihtoehtoja, kuten kysymys ”missä olet”, jossa ei olisi lankapuhelinaikaan ollut mitään järkeä. Meillä on myös muita tapoja tuoda sanomaamme sävyjä ja pieniä merkityseroja, joista keskustelukumppani tietää, minkä takia toinen on kysymyksensä esittänyt. Esimerkiksi tietynlainen sävelkulku tai vaikkapa kysymys ”no mitäpä sinne” voivat osoittaa, että kysyjä on valmis antamaan aikaansa ja asettumaan kuulemaan, mitä toisella on kerrottavanaan. Vaikka kieli on usein monimerkityksistä ja samalla kysymyksellä voidaan tehdä monenlaisia asioita, emme ole arvailujen varassa, vaan niinkin pienistä asioista kuin *no* voimme rakentaa tulkintaa siitä, onko toinen liikkeellä virallisella asialla vai tuttavana tai onko hänellä mahdollisesti jotain asiaa vai valmistautuuko hän vain kohtaamaan ystävän. ❖

Kirjoittaja on vuorovaikutuksesta kiinnostunut tutkijatohtori Helsingin yliopistossa.
Hän on tutkinut väitöskirjassaan no-partikkelia keskustelussa.

Muusa ja voimanainen

JEAN SIBELIUKSESTA on kirjoitettu parikymmentä kirjaa, ja myös Järnefeltin perheen jäsenistä on kirjoitettu paljon; heidän kirjeenvaihtoaankin on julkaistu. Riitta Konttisen kirja keskittyy kuitenkin nimenomaan Ainoon, joka useimmissa muissa julkaisuissa on jäänyt sivuhenkilöksi.

Aino Järnefelt oli molempien vanhempiensa puolelta aatelissukua. Hän syntyi elokuussa 1871 Elisabeth (os. Clodt von Jürgensburg) ja Alexander Järnefeltin seitsemäntenä lapsena. Seitsemäntoistavuotiaana Aino Järnefelt tutustui 23-vuotiaaseen Jean Sibeliukseen ja rakastui heti. Avioliiton aikana Aino Sibelius synnytti miehelleen kuusi tytärtä, joista yksi kuoli lapsena. Pariskunnan elämää varjostivat rahahuolet ja Jean Sibeliuksen ajoittainen hillitön alkoholinkäyttö, johon liittyi huoleton tuhlaaminen. Ikääntyessään Sibelius sai merkittävän aseman kansakunnan säveltäjänerona ja perhe myös vaurastui. Elämässään Aino Sibelius joutui sovittelemaan ja joustamaan paljon, mutta hän piti elämäntehtävänään auttaa ja tukea miestään tämän arvokkaassa työssä. Hän kuoli 97-vuotiaana vuonna 1969 oltuaan kaksitoista vuotta leskenä.

Riitta Konttinen kuljettaa lukijoitaan 1800-luvulta Elisabeth ja Alexander Järnefeltin taustoista ja heidän tyttärensä Ainon lapsuuden ajoista kohti nykyaikaa lähteenään kirjeet, päiväkirjat, muut asiakirjat ja haastattelut. Aino Sibeliuksen elämänkaareen mahtui monenlaisia maailmanhistoriallisesti ja kansallisesti merkittäviä tapahtumia, mutta niiden lisäksi lukija pääsee näkemään 1900-luvun alkupuolen sivistyneistön kotielämää iloineen ja suruineen. Mukana ovat myös tärkeät suku- ja ystäväpiirit.

Riitta Konttisen *Aino Sibelius* on sekä fyysisesti että sisällöltään painava kirja, joka tuo uutta Aino Sibeliuksen henkilökuvaan. Kuvituksena on valokuvien lisäksi taiteilijaveljien ja -ystävien teoksia. ❖

Teksti Merja Leppälahti

Aino Sibelius
Riitta Konttinen, Siltala 2019

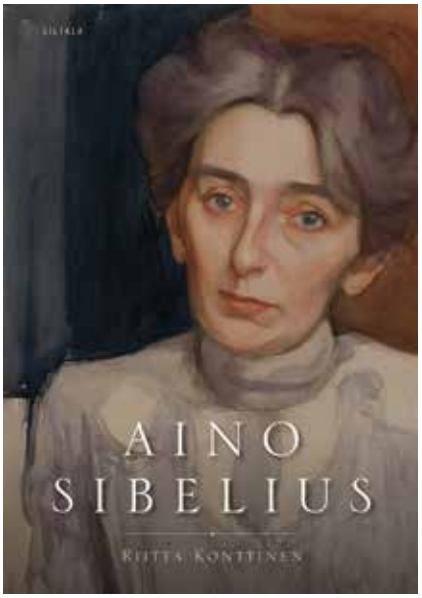

Kalevalan henkiin herättelyä

KALEVALA ELÄVÄNÄ TAI KUOLLEENA -albumi on kirjailija-ohjaaja Juha Hurmeen ja muusikko Tuomari Nurmion KalevalaFest-hankkeen hedelmiä. KalevalaFest on möyhinyt kuluvan vuoden aikana *Kalevalaa* ja kalevalaista perinnettä poikkitaiteellisesti ja -tieteellisesti.

Levykokoelmalle on valikoitunut kotimaisia muusikoita, joiden taiteen ytimessä on ollut oman tien tinkimätön kulkeminen. Levyn kappaleissa artistit – Ismo Alanko, Pekko Käppi, Suistamon Sähkö, Paleface, Maija Kauhanen, Mikko Heikinpoika, Tuomari Nurmio, Faarao Pirttikangas, Mara Balls sekä Jaakko Laitinen Väärä Raha -yhtyeineen – nostavat keskiöön kalevalaiset teemat tai asemoivat itsensä kommentoimaan kansalliseeposta ja kansanrunouden kuvastoa.

Kalevala elää tällä albumilla uskottavimmin niiden taiteilijoiden kappaleissa, jotka tuntuvat olevan tuotoksessaan omimman musiikkinsa äärellä. Palefacen ja Maija Kauhasen esittämässä levyn avausraidassa ajat kohtaavat räpin kiihkeinä riimeinä – ja se tuntuu elävältä esimerkiltä siitä, mitä tämän päivän kansanrunous voi olla. Myös Pekko Käppi, Suistamon Sähkö ja Faarao Pirttikangas & Nubialaiset ovat onnistuneet taustajoukkoineen luomaan lauluillaan tarinoita, joihin haluaa upota useammankin kerran.

Kirkkaasta missiostaan huolimatta *Kalevala elävänä tai kuolleena* -kokoelmaa vaivaa kuitenkin hajanaisuus ja johtoajatuksen puute. Pelkkä *Kalevalan* tai kalevalaisten teemojen ja traumojen kommentoiminen ei riitä kokonaisvaltaisesti kiinnostavaan albumiin. Yhtenäiseen, puhuttelevaan tarinaan olisi tarvittu uusien laulumaiden lönnrotia, joka olisi koonnut teoksena kantavan, eheän eepoksen. Elävänä musiikkina levyn anti saanee enemmän intensiteettiä, ja siksi KalevalaFestin muusikoita kannattaa hakeutua kuulemaan, jos tilaisuuksia vielä tulee. ❖

Teksti Satu Laatikainen

Kalevala elävänä tai kuolleena cd-levy
Eri esittäjiä, Vallila Music House

Neuvoja ja nostalgiaa

JOULUUN VOI laskeutua myös lukemalla. Folkloristi Merja Leppälahden Perinnejoulu on kuin aikuisten kalenteri, se avaa näkymiä talven satumaahan ilmiöittäin. Tutut traditiot käydään tunnollisesti läpi: adventit, Luciat ja kuusipuut raamatullisine juurineen sekä vuosisataisine historioineen Suomessa.

Vanhojen muistelun ohella käsikirjaksi määritelty teos jakaa vinkkejä hyvien pyhien viettoon. Ehdotetaan muun muassa jo hiipuneen perinteen elvyttämistä, joululehden tekoa. Uusavuttomaksi arveltua lukijaa neuvotaan tamppaamaan matot lumessa oikein ja tyhjentämään jääkaappi turhasta ennen jouluherkkujen hankintaa.

Ruokapuolella luotetaan vanhaan kinkku ja laatikko -linjaan, mutta annetaan kuitenkin trendikäs vegaanipipareiden ohje. Lukulistalle on päivitetty uusimmat jouluaiheiset kirjat sekä aikuisille että lapsille. Tämän päivän ekologiset ja jäteongelmat on huomioitu muun muassa ilotulitussuosituksissa.

Nykyilmiöitä olisi voinut upottaa enemmänkin tunnelmallisen nostalgian sekaan. Olisi ollut mielenkiintoista lukea vaikkapa sosiaalisen median joulukorteista tai suomalaisten joulunvietosta Kanarialla – eikö sekin ole jo kyllin perinteikästä? Perinnejoulu on miellyttävä ja kaunis esine. Kirjaa on mukava pitää käsissä – vaikka sitten aurinkotuolissa Teneriffalla – tai kotona kynttilähämärissä. Juhlapyhien kahvipöydällä se käy suorastaan laiskan joulunlaittajan kranssikoristeesta. ❖

Teksti Suvi Ratinen

Perinnejoulu
Merja Leppälahti, SKS 2019

Parisuhteen sietämätön vaikeus

”Mikään ei kerro enempää itsestämme ja taustastamme kuin saman jääkaapin jakava toinen ihminen, jota kaikesta hänen kummallisuudestaan huolimatta haluamme ymmärtää ja rakastaa.”

Psykoterapeutti Katriina Järvinen ja Euroopan historian professori Laura Kolbe ovat jatkaneet yhteistyötään uudella kirjallaan *Sopivia ja sopimattomia*, jossa he pohtivat ihmisten erilaisten taustojen vaikutuksia suomalaisten parisuhteisiin.

Parisuhteessa syntyy helposti erilaisia valtakamppailuja. Hyvänä päivänä puhelias karjalaisuus voi olla ihastuttava piirre, huonona päivänä lyömäase toista vastaan. Parien erilainen koulutustaso ja perhetausta aiheuttavat myös kitkaa parisuhteeseen. Vanhempien vaikutus on merkittävä, varsinkin silloin kun toisen sosiaalinen ja taloudellinen pääoma on kovin erilainen. Sen sijaan uskonnolla ei nykyisin näytä olevan samaa merkitystä kuin aikaisemmin.

Kirja koostuu kirjoittajien omista parisuhdekokemuksista ja neljäntoista eri henkilön hyvinkin avoimista kertomuksista. Niissä kerrotaan, miten he kohtasivat tulevan puolisonsa, miksi he ihastuivat ja millaiset syyt johtivat eroon – johon valtaosa kirjassa esiintyvistä pareista kuitenkin päätyi.

Henkilöt edustavat maantieteellisesti melko hyvin koko Suomea. Joidenkin parien kohdalla tuntui siltä, että murrerajan ylittäminen oli vaikeampaa kuin kielirajan. Teoksessa oli myös vahvasti edustettuina akateemisen koulutuksen saaneet henkilöt, epäilemättä johtuen kirjoittajien omista taustoista. Vähemmälle käsittelylle jää lasten osuus parisuhteen onnistumiseen.

Kirja on helppolukuinen ja monia ajatuksia herättävä. Kirjan avulla voi helposti peilata omaakin elämäänsä. ❖

Teksti Tuula Rikala

Sopivia ja sopimattomia
Katriina Järvinen & Laura Kolbe, Kirjapaja 2019

Raidallisen puvun historiaa

Raidoilla oli kautta vuosisatojen sama tehtävä: viestittää, luokitella, kontrolloida ja asettaa järjestykseen.

Teksti **Sanna Eldén-Pehrsson**

Arkeologisten löytöjen muinaiset kankaat ovat olleet useimmiten yksivärisiä. Kuvioinnit vaikeuttivat kankaan kutomista ja vaativat erityistaitoja. Ehkä ei osattu kutoa raitoja, tai ehkä kuvioita ei ole säilynyt nähtäväksi. Tai ehkä ei ole haluttu käyttää mitään kuvioita, kuten raitoja.

Raidoilla on ollut Euroopassa erikoinen historia. Tutkija Michel Pastoureau kertoo siitä, miten raidoilla on merkitty monenlaisia vääräuskoisia, luopioiksi koettuja yksilöitä, halveksittuun ammattikuntaan kuulumista ja laajemmin muita rotuja. Jostain syystä hyljeksityt ja kirotut ihmiset saivat kantaa raitakuosia satojen vuosien ajan. Keskiajalla raidat kertoivat paholaisen läsnäolosta ja vaikutuksesta. Missä ikinä oli raitoja, oli yhteys paholaiseen.

Raidat merkkeinä

Raitojen rooli ja merkitys ovat muuttuneet vuosisatojen aikana. Ennen raitoja käytettiin välineenä, jolla yksilö sijoitettiin omalle paikalleen yhteiskunnan hierarkiassa. Raitoihin liitetyt negatiiviset arvolataukset olivat aikanaan voimakkaita, vaikka nykypäivään tultaessa ennen kielteisen viestin sisältävä raitakuosi mielletään jopa esineen tai vaatteen arvoa nostavaksi. Raidat ovat päätyneet hyvästä mausta kertovan statuksen osoitukseksi. Tätä ilmiötä voi selittää yhteiskunnassa olevien rajojen ylittämisellä. Tarkoituksellinen järjestyksen uhmaaminen luo kiinnostavaa jännitettä. Raidat vetävät huomiota puoleensa ja vangitsevat katsojien mielenkiinnon.

”Kirjavuus koettiin häiritsevänä.”

Nykyihmisen silmin on vaikea hahmottaa keskiajan tapa nähdä asioita. Kirjavuus koettiin häiritsevänä. Tekstiilitutkimuksen mukaan erityisillä valmistusmenetelmillä tehdyt laskostukset kuuluivat keskiajan pukeutumiskulttuuriin. Pliseerauksella luotiin upottavan kolmiulotteinen pinta tekstiilin rakenteeseen. Tämä laskostus toteutettiin lähes poikkeuksetta pystysuoraan. Työtavat olivat siinä määrin nykyisestä kudontatekniikasta poikkeavia, että on ollut vaikea kopioida valmistusta, vaikka pystyraidallisiksi vekatuista tekstiileistä on säilynyt katkelmia malliksi.

Viime vuosiin asti nämä vekatut vaatteet on voitu alitulkita vanhoissa kuvissa: sellainen vaatteen pintarakenteen kuvaus jossa esiintyy ”jäykkää drapeerausta” on ehkä käsitetty taiteilijan tehokeinoksi, kun ei tunnettu ilmiötä, jota on haluttu esittää. Tavallaan tekniikassa on kysymys raidoittamisesta ja siihen saattaa päteä samoja lainalaisuuksia kuin muuhunkin raitojen käyttöön.

Esiäitien raidat

Äitini puolen suku on vanhaa äyrämöisheimoa, Karjalan kannaksen alkuperäiseksi itsensä kokeneen väestön viimeisiä rippeitä. 1900-luvun alusta on säilynyt kirjallinen maininta siitä, miten joskus kirkolle kokoonnuttaessa saatettiin nähdä vanhanaikaisiin, erikoisiin pukuihin pukeutuneita naisia. Arveltiin, että nämä oudot puvut saattoivat olla vanhoja hääpukuja, sillä niiden oikea merkitys oli hämärtynyt ulkopuolisille. Puku oli äyrämöispuku – sillä nimellä se on opetettu tuntemaan. ”Ja sen valkeet olliit valkeita, ja sen punaset olliit punasii”, kerrottiin.

Puku oli näyttävä ja osoitti asemaa. Äyrämöiset mielsivät itsensä kanta-asuk-

kaina korkea-arvoisemmiksi kuin myöhemmin alueelle muuttaneen savakot (muun muassa Savon alueelta eri vuosisatoina muuttaneita, toisenlaista kulttuuria edustaneet ihmiset) tai venäläisperäinen väestö. Äyrämöispukua, johon kuului yksivärinen, hillitty hame, käytettiin osoittamaan tätä statusta. Savakoilla oli erilainen tapa pukeutua: naiset käyttivät raidallista hametta. Raidallinen hame asetti kantajansa välittömästi vähempiarvoiseen asemaan. Vaikka elettiin yhdessä ja oltiin kanssakäymisissä, oli äyrämöisnaisten käsitys savakoista alentuvan kohtelias: heidän hyvänä puolenaan nähtiin, että savakoista sai hyviä piikoja.

Karjalan Kannaksella Rautiaisen suvun naiset olivat äyrämöisistä kaikkein vanhakantaisimpia, ja he olivat myös viimeisiä äyrämöispuvun käyttäjiä. Äitini isoäiti, talollisenleski Aino Lyydiä "Kirjavais-Lyyti" Kirjavainen (25.11.1888-31.7.1962) Muolaan Turulilan kylästä ehti olla kanssani alle kouluikäisenä. Noiden vuosien ja sukulaisten välittämän tiedon takia olen oppinut katsomaan vanhan perinteen kautta. Käytännön esimerkkinä on minulle kerrottu, että äyrämöiset olivat myös avarakatseisia: Vaikka avioliitot pyrittiin solmimaan vanhojen äyrämöissukujen kesken – olen saanut yksityiskohtaiset ohjeet myös sopivan puolison valinnasta – niin erikseen mainittiin, että savakkotyttökin oli kerran otettu miniäksi. Kun hänet oli vihitty, hän sai oikeuden käyttää äyrämöispukua. Silloin hän sulki raidallisen hameensa arkkuun, eikä halunnut pukea sitä enää koskaan päälleen. Vaikka lapset ja lastenlapset aina joskus pyysivät uteliaina saada nähdä hänet oudon kirjavassa hameessa, ei sitä otettu enää kertaakaan esille. Raidallinen hame sai jäädä arkun pohjalle ja kummajaiseksi lasten muistoihin. ❖

Kirjoittaja on museotaustainen FM taidehistoriasta, joka tekee väitöskirjaa kansatieteeseen Turun yliopistossa.

Lähteet:
Kallis kangas -näyttely 1.10.2007-30.3.2008. Aboa Vetus & Ars Nova, arkeologis-historiallinen museo ja nykytaiteen museo, Turku.
Kirjavainen Heini, Tekstiilikurssi, arkeologia, Turun yliopisto, 2008.
Heini Kirjavainen on Turun yliopiston arkeologian oppiaineen tekstiilitutkija ja tohtorikoulutettava
Pastoureau Michel, L'étoffe du diable: une histoire des rayures et des tissus rayés 1991
TYKL-kokoelma, Kulttuurien tutkimuksen laitoksen arkistot, Kulttuurien tutkimuksen laitos, Turun yliopisto

Teksti Karoliina Randelin

Muinaispuvut yhdistävät esiäiteihin tuhannen vuoden takaa

Puku pykälässä -artikkelisarjan viimeinen osa vie meidät matkalle aikaan ennen kansallispukuja, noin tuhannen vuoden taakse Suomen rautakaudelle. Silloin pidetyt ja nykyään hautalöydöistä rekonstruoidut muinaispuvut ovat kiinnostava, mutta suurelle yleisölle vielä valitettavan tuntematon aihe.

Heinolan kalevalaisiin naisiin kuuluva Mervi Pasanen on päivisin toimittaja, mutta iltaisin ja välillä öisinkin hän siirtyy vinttikamariinsa kutomaan, sillä hän on muinaispukujen valmistaja. Pasanen hullaantui muinaispukuihin törmättyään juttukeikalla historian elävöittäjiin Visbyn keskiaikatapahtumassa. Nyt, 15 vuotta myöhemmin, Pasanen paitsi tekee muinaispukuja yrittäjänä, myös kirjoittaa aiheesta kirjoja ja tutkii hautalöytöjen langanpätkiä mikroskoopilla.

Keskiaikaharrastajasta muinaispukuvalmistajaksi

Kaikki alkoi Visbyn keskiaikatapahtumasta, johon Pasasen valokuvaajineen tuli pukeutua keskiaikaisiin vaatteisiin, jotta muiden harrastajien tunnelma ei menisi pilalle moderneista vaatteista. Pasanen ja valokuvaaja innostuivat osallistumaan myös tapahtumassa järjestettyyn paraatiin. Visbystä kotiuduttuaan Pasasella meni vain pari viikkoa siihen, että hän kuului jo Hollolan keskiaikaseuraan. Pasanen pyysi keskiaikaseuraan kuuluvaa ystäväänsä tekemään hänelle muinaispuvun, jotta hän voisi osallistua tulevaan keskiaikaiseen illanviettoon viikinkilaivalla. Ystävä kuitenkin kieltäytyi ja kehotti Pasasta valmistamaan pukunsa itse. Ystävän neuvojen perusteella Pasanen valmisti itselleen puvun ja muinaispukuharrastamisen aloitus oli sinetöity.

Nykyään Pasanen valmistaa pukuja toiminimellään Joutsenjoen käsityöt eli Swan River Crafts. Pasanen taitaa muinaispuvun ja keskiaikapuvun valmistuksen lampaanvillasta valmiiseen vaatteeseen asti. Vaatteen koristeluun saattaa kuulua esimerkiksi satakunta nappia tai monimutkaisia metallitöitä, kuten esiliinan spiraalien valmistus. Lisäksi töitä teettää pukuun liittyvien korujen ja kenkien hankkiminen ja tilanteen vaatiessa myös pukuun sopivien puuastioiden valmistaminen, missä Pasasen aviomies auttaa.

Kuva Riku Pasanen

Mervi Pasanen haaveilee muinaispukutuuletuksen järjestämisestä samaan tyyliin kuin kansallispukutuuletuksia järjestetään vuosittain. Näin muinaispuvut saisivat myös tarvitsemaansa näkyvyyttä.

Lautanauhat yhdistävät sukupolvien ketjut silmukoillaan

Pasanen kirjoittaa myös kirjoja aiheesta, ja tällä hetkellä hänellä on työn alla lautanauhoja käsittelevä kirja. Pasanen on kirjoittanut myös aiemmin samasta aiheesta kirjan *Omenaisia ja revonneniä – suomalaisia lautanauhoja* yhdessä Maikki Kariston kanssa. Yhden monimutkaisen lautanauhan kutomiseen voi mennä jopa 50 tuntia ja erityisesti Pasasta hämmästyttää niiden tekotaito tuhat vuotta sitten. Rautakaudella ei kuvioiden teon apuna ollut ruutupaperia eikä sähkövaloa. Pasanen kuvaakin lautanauhojen tekoa näin: ”He ovat pelanneet lankashakkia, jossa jokainen siirto on tarkoittanut shakkimattia siellä 30 sentin päässä”.

Mikroskoopin avulla Pasanen on päässyt näkemään, kuinka uskomattoman pienillä pistoilla lautanauhat on kudottu. Pasanen ihmettelee myös rautakauden värjäystaitoja. Oikeaa väriä on saatu esimerkiksi käyneistä kotiloista, kasveista ja jäkälästä – ilman sähköhelloja ja lämpömittareita. Lisäksi olosuhteet olivat sellaiset, että suuri osa ajasta meni arkiseen aherrukseen ja pelkästään hengissä selviytymiseen. Silti rautakauden ihmiset halusivat myös näyttää hyvältä ja heillä oli taito tehdä kauniita, koristeellisia ja monimutkaisia vaatteita. Pasanen pohtiikin taidokkaimpien rautakauden asujen olleen statussymboleita, joita ei joka emännältä löytynyt.

Lautanauhojen kutomista voi pitää myös terapiana, jos ottaa mallia Viron kansanperinteestä. Muinais-Virossa lautanauhoihin kudottiin sellaiset surut, joita ei välttämättä voinut sanoiksi pukea. Sen jälkeen nauhat poltettiin, ja murheet kaikkosivat savun myötä ilmaan kutojan elämästä. Joka tapauksessa lautanauhojen kutominen yhdistää tekijänsä muinaiseen aikaan ja sukupolvien ketjuun.

– Kun istun kutomassa niitä lautanauhoja, niin siinä kohtaa minulla tulee kylmät väreet ja esiäidin henki liikkuu vahvana olohuoneessa, Pasanen kuvailee kutomisen aikana heräämiään tunteita.

Muinaispukubuumi leviää Amerikkaankin

Pukujen valmistamisen ja kirjoittamisen lisäksi Pasanen myös luennoi aiheesta ja kiertää keskiaikaan, rautakauteen ja muinaispukuihin liittyvissä tapahtumissa. Pasanen haluaakin siirtää oppimansa myös kaikille halukkaille, sillä hän ei usko tiedon panttaamiseen. Muinaispuvut ovat kovassa nosteessa myös Yhdysvalloissa, ja Pasanen kertookin vastailleensa aamuyöllä kahdelta muun muassa kysymyksiin siitä, kuinka tehdään Perniön muinaispuvun viitan spiraalikoristeet. Nykyaikaista alan kirjallisuutta ei ole juurikaan käännetty englanniksi, joten alan harrastajat ovat kysyttyjä tiedonlähteitä. Tulevan kirjansa Pasanen aikookin käännättää myös englanniksi, jolloin osa aamun pikkutuntien kysyjistä saa tietonsa suoraan kirjasta.

”Rautakauden ihmisillä oli taito tehdä kauniita, koristeellisia ja monimutkaisia vaatteita.”

Kansallispuvuista puhuessamme Pasanen kertoo haaveilevansa kotiseutujensa kansallispuvun, Orimattilan puvun valmistamisesta. Pasanen arvostaa etenkin Orimattilan puvun kanssa aktiivisesti toiminutta ystäväänsä Helena Oravaa, joka aikoinaan opetti Pasaselle neulakintaan teon. Pasanen pitääkin Oravaa yhtenä ompeluharrastuksensa innoittajista, joten hän pohtii joku päivä ehkä innostuvansa Oravan jalanjäljissä myös kansallispukujen valmistamisesta. Tällä hetkellä aihe ei ole kuitenkaan ajankohtainen, sillä kiireinen muinaispukuammattilainen haluaa ensin sanojensa mukaan kirjoittaa ainakin pari kirjaa ja pitää muutaman seminaarin. ❖

INFO

Mervi Pasasen kotisivut & blogi:
https://swanrivercrafts.com/
Facebook-sivu:
https://www.facebook.com/swanrivercrafts/,
https://www.facebook.com/mervi.pasanen.3
Instagram-sivu:
https://www.instagram.com/swanmervi/

Teksti Riitta Varpuharju

Satupäivä innostaa tarinoiden maailmaan

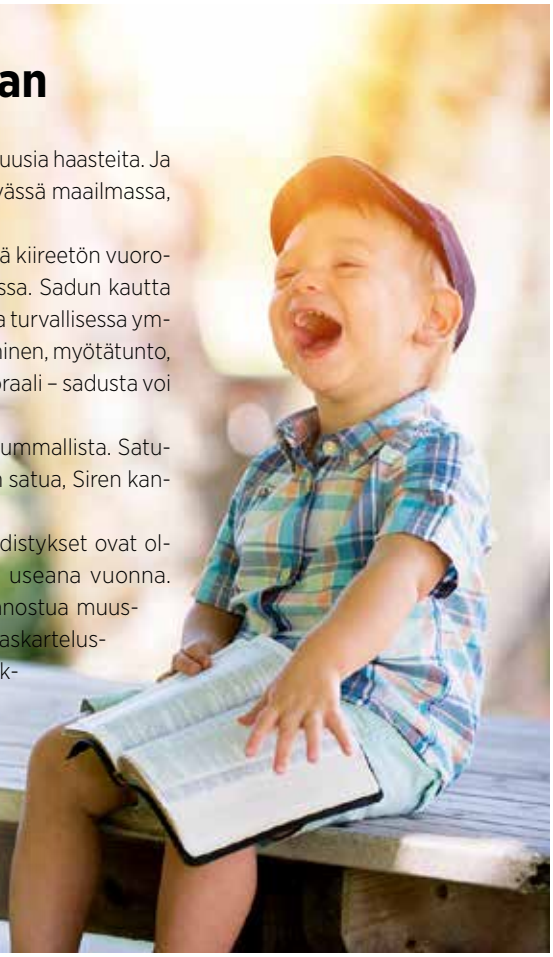

VALTAKUNNALLINEN SATUPÄIVÄ innostaa niin lapset kuin aikuiset uppoutumaan satujen ja tarinoiden maailmaan.

– Täällä on ihana tunnelma, piha on täynnä aikuisia ja lapsia, yksin ja yhdessä tulleita! Meillä on luvassa vaikka mitä, satuaskartelua ja satujen lukemista, iloitsee Kirsi Siren Teatteri Hevosenkengän pihapiirissä Espoossa. On valtakunnallinen Satupäivä ja lasten iloinen pulputus säestää Sirenin sanoja. Satupäivää vietetään syksyisin Sadun nimipäivänä 18.10., mutta juhlintaa jatketaan joustavasti päivän molemmin puolin.

Kirsi Siren kertoo keksineensä idean suomalaiseen satupäivään Berliinistä, jossa hän oli työmatkallaan nähnyt suurenmoista sadun juhlintaa.

– Jokainen teatteri, koulu ja päiväkoti tarjosivat tarinoita. Kauppojen ikkunat, kadut ja kirjastot, kaikki oli yhtä satua!

Suomessa Satupäivä päätettiin aloittaa yhden päivän mittaisesta tapahtumasta. Parhaimmillaan satutapahtumia on ollut 60 paikkakunnalla ja idea on levinnyt ympäri Suomea.

– Satupäivässä istutaan sadun ääreen, luetaan satua. Lapsille tarjotaan nykyisin niin monistettua ja kaavamaista sisältöä, että niiden rinnalla rikas satumaailma antaa mielikuvitukselle uusia haasteita. Ja sitä ei saisi menettää sähköistyvässä maailmassa, Siren painottaa.

Satujen lukemisessa on läsnä kiireetön vuorovaikutus aikuisen ja lapsen kanssa. Sadun kautta voi kokeilla pelottaviakin tunteita turvallisessa ympäristössä. Toiveikkuuden lisääminen, myötätunto, hyvän ja pahan erottaminen, moraali – sadusta voi löytää monta kasvun kohtaa.

– Ei tähän tarvitse mitään kummallista. Satupäivänä yksinkertaisesti luetaan satua, Siren kannustaa mukaan.

Helkanuorten liiton jäsenyhdistykset ovat olleet tapahtumassa mukana jo useana vuonna. Satujen lukemisen lisäksi saa innostua muustakin: satuhieronnasta, naamioaskartelusta, käsinukeista tai kirjavinkkauksesta. Satupäivään voi käydä tutustumassa verkkosivuilla www.satupaiva.fi.

Rohkaisemme kaikkia Liiton yhdistyksiä liittymään mukaan viettämään Satupäivää vaikkapa lukemalla lapsille päiväkodeissa!

Teksti Ildikó Lehtinen

Tarinatyöpajat yhdistävät ihmisiä ja tarinoita

TARINATYÖPAJAN JÄRJESTÄMINEN on varsin helppoa. Näillä Kansallismuseon ohjeilla pääsette jo mutkattomasti alkuun!

1. Valitkaa teitä kiinnostava teema tarinoille.
2. Pitäkää tarinapaja jossain inspiroivassa paikassa, kuten vaikkapa kahvilassa, kirjastossa, vanhassa rakennuksessa tai lumisessa metsässä.
3. Ota pajaan mukaan tarinaan liittyviä esineitä, valokuvia tai muuta rekvisiittaa.
4. Haastattele mummia, kummia tai kaveria tarinasi rikastamiseksi.
5. Kertokaa tarinoita – kukin omansa tai yksi yhteinen jatkokertomus.
6. Kerro osallistumisestasi somessa #jatkatarinaa, #eläväperintö ja jaa kuvia työpajoista, tarinoihin liittyvästä aineistoista ja tarinoiden aihekoosteista.
7. Kaikki mukaan! Isommalla tai pienemmällä tarinalla.

Kajaanin Kalevalaiset Naiset järjestivät esimerkiksi tarinaillan tarinakammarissa keväällä. Kuulimme tarinan rukin siirtymisestä sukupolvelta toiselle, karjanhoidosta ammattina ja muistelimme lapsuuskavereita. Tarinoita puitiin yhdessä ja jaettiin aiheisiin liittyviä omia kokemuksia. Lokakuussa vierailimme vanhainkodissa, jossa vanhukset kertoivat muistojaan, ja lapsia sadutimme lastenoikeuksien päivänä marraskuussa.

Tarinatyöpajan lainaukset ja tarkemmat ohjeet www.kansallismuseo.fi

Teksti Ildikó Lehtinen

Babylonin torni?

Yksinäni
Kuzebaj Gerd 1927

Näin laulan yksinäni,
omana kaikunani.
Ei muiden ääni kuulu,
ei muilta viesti saavu.

Elän vain laulussani.
Kun lepään haudassani,
jo unohtunut laulaja
kansansa muistista.

Tulleeko kukaan toinen
laulamaan udmurtiksi?
Vai jääkö se, vaieten,
kuolleeksi kieleksi?

Vain yhden typeryksen
kerrotaan kirjoitelleen,
ikään kuin lasten kieleen
sanansa sovitellen.

Niin raskasta on elää,
kun ei tiedä tulevaa,
ja raskasta on laulaa,
kun ei ole vieruslaulajaa.

(Raija Bartensin suomennos)

Marjo Koivumäki, Studio Apris

Istun lähijunassa. Olen lukevinani, mutta kuuloni terästyy. Tahtomattakin kiinnitän huomiota vaunun eri puolilta kantautuviin puheisiin. Tuolta kuuluu puolaa, toisaalla kaksi naista supattelee venäjäksi, entä olisiko arabiaa, jota nuoret miehet puhuvat keskenään? Nuori nainen puhuu puhelimessa minulle tuntemattomalla kielellä. Toinen hyssyttelee vauvaansa pehmeällä äänellä. Kyllä suomeakin kuuluu, ja tuossa istuu englantia puhuva pariskunta. Kielten sekamelska.

Onko monikielisyydestä iloa? Kaipa se on luonnollista, että puhutaan äidinkieltä, vaikka se olekaan välttämättä suomi, ruotsi tai saame. Kieli säilyy ainoastaan puhumalla. Monikulttuurisuus ja niin myös monikielisyys ovat rikkautta. Onko usein kuultu lause pelkkä korulause vailla sisältöä? Hätkähdyttävä uutinen udmurttilaisen Albert Razinin itsemurhasta kieli siitä, ettei kaikkialla ole monikielisyyttä suvaitsevaa ilmapiiriä. Protesti kohdistui Venäjän kielilakia vastaan, joka säädettiin viime vuonna. Vähemmistökielten opiskelusta tehtiin vapaaehtoinen, virallisesta statuksesta harrastus. Kuitenkin udmurtin kielen puhujia on yli 340 000. Udmurtit nousivat kansainvälisen tietoisuuteen euroviisujen Buranovon mummojen laulujen myötä. Nyt udmurtiksi lauletaan räppiä, postataan verkossa, julkaistaan Wikipediaa ja keskustellaan kaksikielisyydestä. Silti korkeakouluopetuksen tarve on polttavaa.

”Kieli säilyy ainoastaan puhumalla.”

Kieli puhuttaa myös Suomessa. Professori Janne Saarikivi toteaa kirjassaan *Suomen kieli, suomen mieli* (2018), että suomi ei ole uhanalainen kieli. Englantia kuitenkin ihannoidaan, ja kansainvälisyyden varjolla on uuden kauppakeskuksen Triplan kerrokset on nimetty ainoastaan englanniksi. Suomen kielen kääntäjä Kersti Juva kirjassaan *Löytöretki suomeen* (2019) korostaa suomen kielen rikkautta, ja kirja on voimakas kannanotto suomen kielen puolesta. Suomen vaaliminen ei ole esteenä kansainvälistymiselle! ❖

Kirjoittaja on Kalevalaisten Naisten Liiton puheenjohtaja.

Teksti Sirpa Nieminen, kuvat Seija Tiihonen

Viitat tielle tulevaan
Kalevalaisten Naisten Liiton vuosikokous

Kaunis aurinkoinen sää saatteli Kalevalaisten Naisten jäsenyhdistysten edustajat päättämään Liiton sääntömääräisistä asioista Mannerheimin aukion Pääpostitalon tiloihin aivan Helsingin sydämessä. Kokoukseen oli ilmoittautunut 85 henkilöä, joista virallisia edustajia oli 64 neljästäkymmenestä eri yhdistyksestä. Kokouksen puheenjohtajana toimi Katariina Solastie Helsingin Kalevalaisista Naisista ja kokouksen päätöksiä kirjasivat Liiton toiminnanjohtaja Sirpa Huttunen ja toimistosihteeri Leena Asp-Rinne.

Kalevalaisten Naisten Liiton puheenjohtaja Ildikó Lehtinen muistutti avajaissanoissaan kulttuuriperinteen siirtämisen velvoittavasta tehtävästä, joka onnistuu vain toiveikkaassa ilmapiirissä yhdessä toimien ja totesi, että tasa-arvon saavuttamisessakin on vielä tehtävää.

Kokouksessa käsiteltiin ja hyväksyttiin Liiton viime tilikauden toimintakertomukset ja tilinpäätökset tilintarkastajien lausuntoineen. Kalevala Korun toimitusjohtajan Kirsi Paakkarin katsauksessa luotiin kuvaa valoisampaan tulevaisuuteen ja annettiin uskoa parempaan tulokseen pidemmällä aikajänteellä. Samalla muistutettiin, että kalevalaiset naiset ovat tärkeitä korujen tunnetuksi tekijöitä ja markkinoinnin viestinviejiä. Liiton jäsenmäärä on pudonnut sadalla ja tässä on haaste yhdistyksille löytää uusia toimintatapoja, joilla luoda imua jäsenyyteen.

Liiton hallitus oli tehnyt esityksen kokoukselle jäsenmaksun nostamisesta Liitolle 25/30 euroon. Tästä äänestettiin ja päätökseksi tuli, että esitys hylätään/lykätään. Perusteluna esitettiin, että jäsenkato tulisi jäsenmaksun korotuksella toteutumaan monissa, varsinkin pienissä haja-asutusalueiden yhdistyksissä.

Liiton uusi strategiatyö käynnistetään syksyllä 2019. Strategian tavoitteena on löytää keinoja kehittää kulttuurityötä nykyajassa, keventää ja kehittää hallintoa ja järjestötyötä. Tämä työ käynnistyy syksyn jäsenkyselyllä ja jatkuu Liiton järjestämässä Louhen pajassa 25.1.2020. Paja järjestetään nykytekniikkaa hyödyntäen samanaikaisesti useilla paikkakunnilla hallituskummien avulla.

Ehdotuksia Liiton hallitukseen oli saapunut määräaikaan mennessä peräti kahdeksan. Äänestyksen jälkeen saatettiin todeta, että Liiton uusi hallitus edustaa erinomaisesti jäsenistöä sisältöosaamiseltaan sekä melko mukavasti myös maantieteellisesti.

Hallitus kokonaisuudessaan: Eeva Heinonen Kemijärveltä, Salla Ketola Vihdistä (uusi), Seija Lehtonen Helsingistä, Eija Orpana Helsingistä, Saara Paavola Tampereelta, Tiina Piilola Jyväskylästä, Hanna Rantanen Tampereelta, Tuula Rikala Pohjois-Karjalasta ja Marja-Stiina Suihko Kuhmosta (uusi).

Opetusneuvos Raili Malmberg valittiin Liiton kunniapuheenjohtajaksi.

Viime vuonna päätetyn teeman *Kertoen ja kuunnellen* todettiin tähän mennessä toteutuneen onnistuneesti. Ensi vuonna teemaksi valikoitui *Metsän henki -luontosuhde ennen ja nyt.* Siitä riitti paljon keskusteltavaa käytäväkeskusteluissa, mikä viittaa sen saavan innostuneen vastaanoton jäsenyhdistyksissä.

Kirjoittaja on Kuhmon Kalevalaisten Naisten puheenjohtaja.

Juuret menneisyydessä, tähtäin tulevaisuudessa

Opetusneuvos Raili Malmberg Kalevalaisten Naisten Liiton kunniapuheenjohtajaksi

Kalevalaisten Naisten Liitto on kutsunut opetusneuvos Raili Malmbergin kunniapuheenjohtajaksi.

Raili Malmberg toimi Liiton puheenjohtajana vuosina 1991–1997. Hänet tunnetaan myös Kotilieden ja Koululaisen päätoimittajana, Tapaseuran ja Lottaperinneliiton puheenjohtajana. Valtion journalistipalkinnon hän sai vuonna 1997.

– Mahdollisuus tutustua upeisiin kalevalaisiin naisiin rikastutti suuresti elämääni, iloitsee Raili Malmberg.

Hän järjesti seminaareja ja kiersi luennoimassa kulttuuriperinnöstämme korostaen kalevalaisten naisten yhteiskunnallista tehtävää arvovaikuttajina ja edelläkävijöinä suvaitsevaisuuden ja humanismin puolesta. ”Pois Impivaaran umpioista” ja muut kuuluisat iskulauseet syntyivät Railin kynästä aikana, jolloin Suomi liittyi Euroopan unioniin ja kalevalakorut nousivat muodin huipulle. Hän perusti Kalevala Korun kulttuurisäätiön yhdessä silloisen toimitusjohtaja Marja Usvasalon kanssa.

Kalevala Korun verkkokaupasta joululahjat helposti

Mitä olisi elämä ilman koruja? Hanki nyt joululahjat helposti Kalevala Korun laajasta valikoimasta. Saat ostoksistasi Kalevalaisten Naisten Liiton jäsenetuna 10 % alennuksen, kun käytät tilauksellasi alla olevaa etukoodia:

KORULAHJA10

Tätä etukoodia voit käyttää oman henkilökohtaisen etukoodisi sijaan. Etu on voimassa 29.2.2020 asti, eikä sitä voi yhdistää muihin etukoodeihin. Toimi näin:

- Siirry ostoksille *www.kalevalakoru.fi* verkkokauppaan
- tutustu tuotteisiin ja lisää valitsemasi korut ostoskoriin
- mene ostoskoriin ja anna tilaukselle toimitustiedot
- kirjoita etukood*isi Kampanjakoodi*-kohtaan ja paina *Käytä koodia*-painiketta. Näin saat 10 % alennuksen tilauksen loppusummasta.

Kuhmosta Unescon kirjallisuuskaupunki

Kuhmo on saanut Unescon kirjallisuuskaupungin statuksen kirjallisuuden, erityisesti *Kalevalan,* nojalla. *Kalevala* ja sen taustalla oleva kulttuuriperinne runolauluineen on aina merkinnyt Suomelle ja suomalaisille oman kulttuurinsa ja identiteettinsä perustaa. Se, että Kuhmo – jossa Kalevalan luoja Elias Lönnrot allekirjoitti Vanhan Kalevalan käsikirjoituksen kolmannen osan ja josta käsin moni karelianisti teki matkoja Vienan Karjalaan Kalevalan laulumaille – on saanut kansainvälisen tunnustuksen, tulee heijastumaan Kainuuseen ja koko Suomeen.

Kuhmossa sijaitsee Juminkeko-säätiö, joka on monen kymmenen vuoden aikana vaalinut Kalevalaan liittyvää kulttuuriperinnettä, harjoittanut kulttuurivaihtoa ja toiminut vaikuttavasti hankkeidensa avulla kulttuurialalla sekä Suomessa että ulkomailla. Kainuussa ja sitä kautta Suomessa kehitetään kansallista ja kansainvälistä kirjallisuusmatkailua ja tämä oli erinomainen tapa saada vahva lähtökohta koko prosessissa. Onnittelut Kuhmolle ja sitä kautta kaikille Kalevalan parissa työskenteleville tahoille koko Suomessa!

Lähde: Juminkeko

Lähde Wieniin kalevalaisten naisten ja heidän ystäviensä kanssa!

Wien on komea ja keisarillinen, suurten säveltäjien, wienervalssin ja Sacher-kakun kotikaupunki!

Matka sisältää:

* Lennot Helsinki-Wien-Helsinki, lentokenttäkuljetukset kohteessa
* Kaupunkikierros saavuttaessa (2h)
* Majoitus keskustan hotellissa 2- tai 1 hengen huoneessa
* Yksi kokopäiväretki ja lounas, mukana suomalainen opas
* Travel Card -voimassa koko oleskelun ajan

Voit ilmoittautua matkalle sähköpostin kautta: **info@trkielimatkat.fi** Laitathan mukaan yhteystiedot, syntymajan ja sähköpostiosoitteesi. Sovellamme yleisiä matkapakettiehtoja sekä TR-Kielimatkojen erityisehtoja. Molemmat luettavissa **www.kielimatkat.net**
Lisätietoja voit kysyä 010 666 5800 tai sähköpostitse.
Vastuullisena matkajärjestäjänä TR-Kielimatkat Oy

Soita, varaa tai kysy lisää: 010 666 5800
Ilmoittautumiset 25.01.2020 mennessä

Teksti Laura Seesmeri

Vuoden 2020 teema

Metsän henki – luontosuhde ennen ja nyt

Ensi vuonna Liiton teema johdattelee metsään. Metsiä on monenlaisia ja metsäsuhde on moninainen. Suomalaisten metsäsuhteeseen voi tutustua myös Kalevalan ja Kantelettaren kautta.

Metsä on monelle suomalaiselle luontotyypeistä läheisin ja myös osa identiteettiä. Se voi olla osa takapihalta avautuvaa maisemaa, oman lenkkipolun ympäristö tai paikka, jossa voi nauttia jokamiehenoikeuksista tai levähtää omissa ajatuksissa arjen kiireiden keskellä. Joku elää metsästä, joku elää metsässä ja joku kaipaa metsään tunteakseen olonsa omaksi itsekseen.

Meissä elää vahvasti käsitys, että metsä on osa oman mielen rakennuspuita. Suomalaiset eivät kuitenkaan ole aina vain rakastaneet metsiään, vaan ne ovat olleet toimeentulon välttämätön resurssi, maisema, joka antaa elannon, mutta ei rakkautta. Ne ovat olleet myös pelottavia. Moninaisten suhteiden vuoksi metsään liittyy paljon myyttisyyttä ja uskomuksia. Metsää ovat hallinneet Tapio ja Tellervo, metsää on täytynyt kunnioittaa. Pahimmillaan on voinut joutua metsän peittoon.

Monelle nykyihmiselle metsä on enemmän esteettinen resurssi kuin paikka, joka toisi leivän pöytään. Metsä on monelle tärkeä. Siellä on oma henkensä, siellä voi metsästää, sienestää ja marjastaa. Metsä liikuttaa. Metsälenkillä moni virkistää niin ruumista kuin sieluaankin.

Voitte miettiä, miten mennä metsään yhdessä. Tehkää lenkki, polku, samoilkaa. Voitte tehdä rasteja tai suunnistuksen Kantelettaren hengessä. Etsikää oikea paikka oikealle runolle, lukekaa ja kuunnelkaa lenkin lomassa metsän henkeä.

Metsä ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys. Ikiaikaiset aarniometsät käyvät vähiin, talousmetsiä kaadetaan, uusia metsiä täytyy istuttaa. Kalevalaiset naiset ympäri maata voivat miettiä, miten ottaa osaa istutustalkoisiin, hiilinielun kasvattamiseen. Jos Tellervo puhuisi tänään oksien lomasta, se muistuttaisi tästä, vanhoilla sanoilla metsän hengen lepyttämisestä.

Mennään metsään, annetaan metsän tulla mieleemme. Etsitään metsää Kalevalasta ja Kantelettaresta, josta seuraavat säkeet:

”Mitäs näit käyessäsi?”—
”Näin kuusen kukkalatvan,
Ja haavan halialatvan;
Ison kuusen kukkalatvan,
Emon haavan halialatvan.”

Miljoonan puun talkoot

Valokuvataiteilija Nina Backman kutsuu kalevalaisia naisia mukaan avuksi Miljoonan puun talkoot -projektiin. Ensi vuonna talkoot laajentuvat Helsingin ulkopuolelle.

– Kalevalan kulttuuriperintö kumpuaa merkittävässä määrin metsästä. Ensi vuonna tavoitteena on istuttaa 350 000 puuta. Etsin tahoja, jotka voisivat tulla mukaan taimien lahjoittajiksi. Kalevalaiset naiset voisivat liittyä mukaan myös paikallisina henkilöinä, jotka kertoisivat kansanperinteestä ja Kalevalasta.

Backman toivoo vinkkejä siitä, ketä kannattaisi pyytää taimien rahoittajiksi. Yksi taimipaketti maksaa 500 euroa. Taimia jaetaan museoissa ja taidekeskuksissa. Suunnitelmissa on näyttelyitä, seminaari ja mahdollisesti myös Hiljainen Ateria, kertoo Nina Backman.

Haluatko tulla mukaan viestin viejänä tai taimilahjoittajana? Voit osallistua joko yhdistyksenä tai yksityishenkilönä ja antaa taimen vaikka lahjaksi ystävälle! Paljon voi saada aikaan, kun tehdään yhdessä.

Lisätietoja: info@silenceproject.fi
www.facebook.com/miljoonanpuuntalkoot
www.silenceproject.fi

Kuva Seija Tiihonen

Kalevalaisten Naisten Liiton uusi strategia on jo ovella!

Liiton jäsenkyselyn vastausaika päättyi 22.11. Suurkiitokset teille kaikille vastanneille hienoista ajatuksistanne ja kehitysideoistanne! Saimme kyselyllä vastauksia muun muassa siihen, millaisessa järjestössä haluatte tulevaisuudessa toimia, millaisten arvojen pohjalta toimimme ja millaisena näette kalevalaisuuden. Helsingin yliopiston kulttuurien laitoksen opiskelijat taas tekivät kyselyn siitä, millaisena Liitto ja kalevalaiset nähdään muiden kuin jäsenistön silmissä. Näiden kyselyiden tarkoituksena oli kerätä mahdollisimman laaja kattaus uusia ideoita, jotta Liitto voisi niiden pohjalta tehdä itselleen uuden strategian tuleville vuosille.

Strategian tarkoitus on kiteyttää, mikä on oleellisinta olemassaolossamme eli mitä tulee vaalia, mitä kehittää ja mistä on aika luopua, jotta saadaan tilaa uudelle. Uuden strategian teko on kuin puutarhan hoitoa: mitkä ovat kukkapenkin priimuksia, mitkä kasvit tarvitsevat hoitoa kukoistaakseen ja mitkä taas ovat niitä mahdollisia rikkaruohoja, jotka vievät tilaa palkintoruusuilta. Tällä kertaa halusimme korostaa sitä, että teemme päätöksen yhdessä jäsenistömme kanssa, sillä ilman teitä meitä kalevalaisia ei tietenkään olisi olemassa. Tällä hetkellä kyselyiden vastauksia analysoidaan ja niiden tulokset julkaistaan Louhen pajassa 25.1.2019.

Kuva Juha Laitalainen

Louhen paja

la 25.1.2020 klo 10–15
Hotelli Helka, Helsinki, Pohjoinen Rautatiekatu 23

Sivis

Tule kirkastamaan kalevalaisten naisten toiminta-ajatusta!

Anna Ilvonen Opintokeskus Siviksestä johdattaa meitä strategian tekoon. Jäsenyhdistykset voivat esittää kysymyksiä myös etänä Skype-yhteyden avulla. Kalevalaisten naisten jäsenkyselyn tuloksista kertoo Karoliina Randelin. Helsingin yliopiston kulttuurien laitoksen opiskelijat kertovat kyselyn pohjalta muiden mielikuvasta kalevalaisista naisista. Miten voimme kehittää toimintaa kyselyiden avulla?Tule mukaan keskustelemaan kalevalaisten naisten tehtävästä ja tulevaisuudesta. Jäsenyhdistykset voivat samanaikaisesti järjestää alueellisen Louhen pajan ja osallistua Skypen kautta vuorovaikutteiseen koulutukseen. Iltapäivällä on vuorossa ryhmätöitä ja aikaa keskustelulle. Tule luomaan kalevalaisten naisten tulevaisuutta!

Ilmoittautumiset: leena.asp-rinne@kalevalaistennaistenliitto.fi ja puh. 050 4122 021

Koulutuspäivä on ilmainen ja sisältää aamiaisen ja lounaan. Päivältä ei makseta matkakorvauksia.

Hotelli Helka, Pohjoinen Rautatiekatu 23, Helsinki. Helkan huonevaraukset puh. +358 (40) 528 5668 reservations@hotelhelka.com

EI ENÄÄ
KORUTONTA
ELÄMÄÄ.
~
Anna tänä jouluna lahjaksi kotimaisena käsityönä valmistettu Kalevala Koru.
KALEVALA
JEWELRY
Kalevala Koru Flagship Store: Pohjoisesplanadi 25-27, Helsinki, valtuutetut Kalevala Koru -jälleenmyyjät sekä kalevalakoru.fi